

Vold i nære relasjoner

Endringene i straffeloven § 219

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer:

Leveringsfrist:

Til sammen 16 771 ord

24.04.2012

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Oppgavens tema	1
1.2	Begrepsbruk	4
1.3	Hensyn bak bestemmelsen	4
1.4	Avgrensning	5
1.5	Rettskildemessige utfordringer	6
1.6	Videre fremstilling	9
<u>2</u>	<u>LOVENDRINGENE</u>	<u>10</u>
2.1	Bakgrunnen for lovendringene	10
2.2	Lovendringene som trådte i kraft 1. januar 2006	13
2.3	Lovendringene som trådte i kraft 25. juni 2010	16
2.4	Lovendringene som trådte i kraft 24. juni 2011	17
<u>3</u>	<u>NÅVÆRENDE STRAFFELOV § 219</u>	<u>18</u>
3.1	”True”	18
3.2	”Tvinge”	19
3.3	”Begrense bevegelsesfriheten til”	20
3.4	”Utøve vold mot”	21

3.5	”På annen måte krenke”	22
3.6	”Grovt eller gjentatt”	24
3.6.1	Nærmere om vilkåret ”grovt”	24
3.6.2	Nærmere om vilkåret ”gjentatt”	26
3.7	Den beskyttede personkrets	28
3.7.1	”sin tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer”	28
3.7.2	”sin eller tidligere eller nåværende ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje”	31
3.7.3	”sin slektning i rett oppstigende linje”	31
3.7.4	”noen i sin husstand”	31
3.7.5	”noen i sin omsorg”	33
3.8	Annet ledd: Straffskjerpelse	34
3.9	Skyldkrav	36
4	<u>STRAFFUTMÅLING – HAR DET SKJEDD EN TILSVARENDE ØKNING I STRAFFUTMÅLINGEN I PRAKSIS SOM DET LOVENDRINGENE SIDEN 2006 SKULLE TILSI?</u>	<u>37</u>
4.1	Strafferammen	37
4.2	Straffenivå	39
4.3	Sammenligning av rettspraksis	40
4.3.1	Bemerkninger til sammenligningen av rettspraksis	40
4.3.2	Sammenligning av Høyesteretts praksis	44
4.3.3	Sammenligning av lagmannsrettspraksis	53
5	<u>OPPSUMMERING AV STRAFFUTMÅLINGEN</u>	<u>58</u>
6	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>60</u>
6.1	Lover	60
6.2	Konvensjoner	60

6.3 Forarbeider	60
6.4 Dommer	61
6.5 Juridisk litteratur	63
6.6 Politiske uttalelser	63

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

Temaet for oppgaven er mishandling i nære relasjoner. Mishandling i nære relasjoner er mishandling som finner sted innenfor den nærmeste omgangskrets, typisk vold innenfor familien. Slik mishandling er straffesanksjonert og underlagt straffelovgivningen ved straffeloven av 1902 (heretter forkortet strl.) § 219.

Denne typen mishandling har fra straffelovens ikrafttredelse vært regulert i en egen straffebestemmelse. Til tross for dette har denne typen voldssaker ofte blitt pådømt etter de øvrige voldsbestemmelsene, herunder strl. §§ 222, 223, 227 og 228–231. Alternativt ble bestemmelsen anvendt i konkurrans med ovennevnte bestemmelser. Bruken av den opprinnelige § 219 har med andre ord vært av tilfeldig karakter. Det har siden 2006 og frem til i dag vært foretatt flere endringen i bestemmelsen.¹ Oppgaven vil ha fokus på disse lovendringene.

Oppgaven vil i all hovedsak ta for seg to temaer. Det første temaet er *hvilke lovendringer som har blitt foretatt siden 2006 og frem til i dag*. Denne delen av oppgaven vil først og fremst dreie seg om en redegjørelse for hvordan bestemmelsen opprinnelig var utformet, hvordan den i dag er utformet, herunder hva som er endret, og hvordan bestemmelsen i dag skal forstås.

Strafferammene i § 219 har stått sentralt ved lovendringene. Lovendringene som trådte i kraft i 2006 og 2010, økte strafferammen i bestemmelsens første ledd med ett år ved begge anledninger.² Det andre temaet for oppgaven er således å finne ut *om det har skjedd en*

¹ Nærmere forklart i blant annet kapittel 2.

² Ot.prp. nr 113 (2004–2005) s. 41 og Prop. 97 L (2009–2010) s. 31.

*tilsvarende økning i straffutmålingen i praksis, som lovendringene de senere årene skulle tilsi.*³ Inn under denne delen av oppgaven vil jeg i tillegg se hen til bestemmelsens straffenivå.

Begrunnelsen for valg av temaet er at det i de senere årene har vært foretatt store endringer i bestemmelsen. Dette gjelder både dens utforming, innhold og strafferammer. Grunnen til at jeg ønsker å foreta en sammenligning av rettspraksis før og etter lovendringene, er at det har vært et sterkt ønske om strengere straffer i saker om mishandling i nære relasjoner.⁴ Strafferammen i § 219 første ledd har siden 2005, altså før lovendringen i 2006, og frem til i dag fått en dobbelt så høy strafferamme som det den opprinnelige hadde. Forarbeidene til 2005-loven foreslo en ytterligere skjerpelse av straffenivået for denne typen voldssaker.⁵ Strl. § 219 er videreført til den nye straffeloven (2005).⁶ Strafferammene etter den nye straffeloven er betraktelig strengere sammenlignet med nåværende strafferammer i § 219, jf. strl. 2005 §§ 282 og 283. Jeg ønsker ved denne delen av oppgaven å finne ut om økningen av bestemmelsens strafferammene har hatt en påvirkning på straffutmålingen i praksis. Dette er særlig interessant ettersom lovgiver ved lovendringene ønsket strengere straffutmåling.⁷

Lovendringene ble foretatt som en følge av Kvinnevoldsutvalgets utredning om voldsutsatte kvinners stilling.⁸ Kvinnevoldsutvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 29. august 2001 etter et ønske om å bedre vernet av voldsutsatte kvinner.⁹ Utvalgets oppgave skulle først og fremst være å utrede voldsutsatte kvinners stilling og hvordan denne kan styrkes gjennom å foreslå endringer i blant annet lovverket.¹⁰

³ Nærmere behandlet i kapittel 5.2.

⁴ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 41 og Prop. 97 L (2009–2010) s. 31.

⁵ Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) s. 199.

⁶ Ibid s. 198.

⁷ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 41 og Prop. 97 L (2009–2010) s. 30 og 31.

⁸ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 9 og 10.

⁹ NOU 2003: 31 s 17.

¹⁰ Ibid.

Kvinnevoldsutvalget fant ved sin utredning i NOU 2003: 31 ut at vi i norsk rett ikke har et straffebud som på tilstrekkelig måte fanger opp helheten og kompleksiteten av volden i slike voldshandlinger.¹¹ I mishandling i nære relasjoner er det ikke nødvendigvis de enkelte voldshandlingene som er det verste, men det at fornærmede til daglig lever under trusselen om vold fra en nærstående.¹² Kvinnevoldsutvalget foreslo derfor at det burde lages et nytt straffebud som retter seg spesielt mot kvinner som blir utsatt for vold.¹³

Slik jeg ser det var en annen begrunnelsen for Kvinnevoldsutvalgets fokus på dette temaet og arbeidet med lovendringene for øvrig at mishandling i nære relasjoner er en alvorlig forbrytelse. Slik mishandling kan medføre store helseskader for dem som selv har blitt utsatt for det, eller for de som overværer at noen av ens nærstående blir mishandlet.¹⁴ Dette gjelder særlig de psykiske virkningene som de fornærmede ofte sliter med i etterkant av mishandlingen.¹⁵

På tross av lovendringene de siste årene, og det at vi har fått et bortimot nytt straffebud som regulerer vold i nære relasjoner, synes et problem ved denne typen vold å være at den er vanskelig å oppdage. Årsaken til dette er, etter min mening, at denne volden i all hovedsak foregår skjult i hjemmet. Den nære tilknytningen mellom gjerningsmann og fornærmede kan gjøre det vanskelig å oppdage volden. De voldsutsatte må selv oppsøke hjelp ved blant annet krisesentrene eller hos lege hvis ikke utenforstående privatpersoner eller ulike institusjoner fatter mistanke.

¹¹ NOU 2003: 31 s. 144.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid s. 59 og 60.

¹⁵ Ibid s. 59 og 60.

1.2 Begrepsbruk

Det mest korrekte uttrykket for dette temaet er ”mishandling i nære relasjoner”. Det er imidlertid også vanlig å benytte seg av uttrykkene ”vold i nære relasjoner” og ”familievold”. Jeg kommer til å benytte meg av alle de tre uttrykkene videre i oppgaven. Med uttrykket ”nære relasjoner” menes den personkrets som rammes av bestemmelsen, jf. § 219 første ledd bokstav a–e.¹⁶ Uttrykket ”nærstående” skal forstås på samme måte.

Med uttrykket ”de øvrige voldsbestemmelsene” mener jeg strl. §§ 222, 223, 227 og 228–231. Med uttrykket ”den opprinnelige § 219” mener jeg ordlyden til § 219 slik den var fra 1902 og frem til lovendringen i 2006.

1.3 Hensyn bak bestemmelsen

Et grunnleggende hensyn bak strl. § 219 er hensynet til offeret, personene som utsettes for mishandlingen. Som det fremgår av Kvinnevoldsutvalgets utredning, er det stort sett kvinner og barn som utsettes for denne typen vold.¹⁷

Et overordnet hensyn bak straffelovens bestemmelser er allmennpreventive hensyn. Disse gjør seg også gjeldene i forhold til strl. § 219. Ved å ha en egen straffebestemmelse for mishandling i nære relasjoner signaliseres det til allmennheten at denne typen vold er uønsket.¹⁸ At slike voldshandlinger er belagt med straff, skal på denne måten forhåpentlig virke avskrekkende, og således ha en preventiv effekt.¹⁹

Et annet hensyn bak dagens § 219 er at den søker å fange opp kompleksiteten og helheten i familievoldssakene.²⁰ Kvinnevoldsutvalget så det som et problem at denne typen voldssaker tidligere ble pådømt etter de øvrige voldsbestemmelsene, evt. etter § 219 i

¹⁶ Nærmere behandlet i kapittel 3.7.

¹⁷ NOU 2003: 31 s. 144.

¹⁸ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 37.

¹⁹ Ibid s. 37.

²⁰ NOU 2003: 31 s. 146.

konkurrens med de øvrige voldsbestemmelsene.²¹ Begrunnelsen for dette syn var at de øvrige voldsbestemmelsene ikke like godt fanget opp kompleksiteten og helheten i mishandlingen som det et eget straffebud kan gjøre.²² Det at man i dag skal unngå å pådømme § 219 i konkurrens med andre bestemmelser innebærer at systemet blir forenklet. Man unngår på denne måten den tilfeldige bruken av § 219. Klare og enkle regler vil kunne styrke rettssikkerheten og til en viss grad øke forutberegneligheten for borgerne.

1.4 Avgrensning

For å kunne idømmes straff i Norge er det fire straffbarhetsvilkår som må være oppfylt.²³ Det må foreligge et straffebud som belegger forholdet med straff, det må ikke foreligge noen straffrihetsgrunner, gjerningsmannen må være å anse som strafferettslig tilregnelig, og vedkommende må ha utvist tilstrekkelig skyld.²⁴ Denne oppgaven vil først og fremst omfatte lovskravet, jf. Grunnloven (Grl.) § 96: ”Ingen kan dømmes uden efter Lov.” Skyldkravet vil likevel bli behandlet kort.

Videre vil jeg avgrense oppgaven mot reglene om forsøk, medvirkning, konkurrens og påtale da redegjørelse av disse temaene ikke er nødvendig for oppgavens vinkling. Enkelte av disse temaene vil nok så vidt bli nevnt i forbindelse med redegjørelsen av lovendringene, men de vil ikke bli særskilt behandlet.

Når det gjelder den andre problemstillingen, *har det har skjedd en tilsvarende økning i straffutmålingen i praksis, som det lovendringene de senere årene skulle tilsi*, vil jeg kun ta for meg en sammenligning av praksis vedrørende § 219 første ledd.²⁵

²¹ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 36 og NOU 2003: 31 s. 144 og 146.

²² Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 36 og NOU 2003: 31 s. 144 og 146.

²³ Andenæs (2008) s. 101.

²⁴ Ibid s. 101.

²⁵ Nærmere begrunnet i kapittel 4.3.1.

Det vil ikke bli gjort særskilt rede for straffeloven av 2005, herunder §§ 282 og 283, ettersom loven viderefører gjeldende rett på området.²⁶ Omkringliggende regelverk vil heller ikke bli behandlet.

1.5 Rettskildemessige utfordringer

Etter min mening finnes det ingen egen juridisk metode for løsning av rettsspørsmål på strafferettens område. Det er med andre ord den alminnelige juridiske metoden som kommer til anvendelse. Rettskildene lovtekst, lovforarbeider, rettspraksis, rettsoppfatninger, og reelle hensyn vil være de mest sentrale rettskildene for den oppgaven.²⁷

Rettskildesituasjonen skiller seg likevel litt ut på strafferettens område da det blant annet er andre hensyn som gjør seg gjeldende. Som jeg kommer til nedenfor, har lovendringene som er foretatt de senere årene, også satt preg på rettskildebildet. Det oppstår dermed noen rettskildemessige utfordringer på dette feltet.

Når det gjelder lovteksten, vil man her som ellers legge til grunn en allmennspråklig forståelse av ordlyden i strl. § 219.²⁸ Rettskildesituasjonen skiller seg således ikke nevneverdig fra det normale. På strafferettens område legges det imidlertid større vekt på ordlyden enn ellers. Årsaken til dette er legalitetsprinsippet, jf. Grl. § 96: ”Ingen kan dømmes uten etter lov.” Retten er for eksempel generelt varsom med utvidende og analogisk tolkning av ordlyden på strafferettens område.²⁹ Strl. § 219 ble for første gang opprettet i 1902 og stod uendret frem til lovendringen som trådte i kraft 1. januar 2006.³⁰ Dersom lovteksten ikke gir et klart svar med hensyn til tolkningen av ordlyden, må en gå til de øvrige rettskildene.

²⁶ Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) s. 198.

²⁷ Eckhoff (2001) s. 23.

²⁸ Ibid s. 39.

²⁹ Ibid s. 127.

³⁰ Tolkningen av dagen strl. § 219 blir nærmere forklart under kapittel 3.

Forarbeidene til strl. § 219 er forholdsvis nye som følge av lovendringene som trådte i kraft i 2006, 2010 og 2011.³¹ Forarbeider av nyere karakter vil som utgangspunkt ha tyngre vekt ved tolkning av en lovbestemmelse enn det eldre forarbeider vil ha.³² En årsak til dette er at det ikke har gått noe særlig tid siden forarbeidene ble utformet, forarbeidene har ikke rukket å eldes, og samfunnsforholdene og forarbeidenes oppfatninger for øvrig har ikke rukket å forandre seg.³³ En annen årsak er at det som regel ikke har rukket å komme noe særlig rettspraksis på området etter lovendringene.³⁴ Det tar tid før et saksforhold kommer opp i retten, og da særlig for Høyesterett på grunn av to-instansordningen. I tillegg tar det naturligvis litt tid før det finnes juridisk litteratur på et endret rettsområde. Forarbeidene vil av disse årsakene ofte være den eneste rettskildedefaktoren bortsett fra selve lovteksten etter omfattende lovendringer.

Høyesterett dømmer i siste instans, og har følgelig stor rettskildemessig betydning også på strafferettens område.³⁵ Det finnes imidlertid få høyesterettsdommer, avsagt etter lovendringene, som egner seg til sammenligning med dommer avsagt av Høyesterett før lovendringene. Jeg har dermed valgt å se hen til noen dommer fra lagmannspraksis, for at sammenligningen skal bli så grundig som mulig. Lagmannsrettsdommer har mindre vekt enn dommer avsagt av Høyesterett, men det vil likevel være relevant å se hen til dem.³⁶ Det fremgår av Eckhoffs rettskildelære at:

*”En forutsetning for å kunne bruke rettsavgjørelser som mønster er imidlertid at man har mulighet for å skaffe seg kjennskap til dem”.*³⁷

³¹ Lovendringene blir nærmere belyst under kapittel 2.

³² Eckhoff (2001) s. 154.

³³ Ibid s. 154.

³⁴ Ibid s. 154.

³⁵ Grunnloven § 88.

³⁶ Eckhoff (2001) s. 162.

³⁷ Ibid s. 155.

Høyesterettsdommer blir nesten alltid publisert.³⁸ Det har blitt mer og mer vanlig at også dommer fra lagmannsretten publiseres, de fleste dommene er lett tilgjengelige på blant annet www.lovdatab.no. Slik jeg ser det, vil det dermed være kurant å se hen til lagmannsrettspraksis ved løsningen av rettsspørsmål. Dersom lagmannsrettsdommene samsvarer med argumentasjonen og konklusjonen til dommene fra Høyesterett, mener jeg at lagmannsrettsdommene kan vektlegges noe mer enn dersom de trekker i motsatt retning av høyesterettsdommene.

I straffutmålingsdelen har det vært en utfordring å finne dommer som passer til sammenligning. Årsaken til dette er for det første at hver enkelt sak må bedømmes konkret, ingen tilfeller er identiske. Det må tas hensyn til både forhold som har virket straffskjerpene på straffutmålingen, og forhold som har virket formildende på straffutmålingen i den enkelte sak. En annen årsak til disse utfordringene har vært reglene om konkurrens. Hvorvidt et saksforhold er pådømt i konkurrens med andre bestemmelser eller ikke, vil kunne virke inn på straffutmålingen, jf. strl. § 62.³⁹

Når det gjelder rettskildebruken ellers i oppgaven, har jeg forsøkt å belyse poenger med eksempler fra Høyesterett. Der dette har vært umulig eller dommene har vært lite treffende, har jeg benyttet eksempler fra lagmannsrettspraksis.

Ettersom oppgaven har et hovedfokus på lovendringene de siste årene, vil det være forarbeider og rettspraksis som har størst rettskildemessig betydning. De mest sentrale forarbeidene for denne oppgaven er NOU 2003: 31 *Retten til et liv uten vold*, Ot.prp. nr 113 (2004–2005), og Ot.prp. nr. 22 (2008–2009).

³⁸ Eckhoff (2001) s. 155.

³⁹ Nærmere om disse utfordringene i kapittel 4.2.

1.6 Videre fremstilling

I det følgende vil jeg i kapittel 2 redegjøre for bakgrunnen for lovendringene, den opprinnelige § 219, slik den så ut fra 1902 og frem til 2006, og deretter de ulike lovendringene som ble foretatt i år 2006, 2010 og 2011. I kapittel 3 kommer en nærmere fremstilling av dagens § 219, herunder det objektive gjerningsinnholdet, den beskyttede personkrets, straffskjerpelse (§ 219 annet ledd) og skyldkravet. Deretter vil den andre hovedproblemstillingen – *Har det skjedd en tilsvarende økning i straffutmålingen i praksis som det lovendringene de siste årene skulle tilsi?* – bli behandlet i kapittel 4. Kapittel 4 består således av en redegjørelse for bestemmelsens strafferammer, straffenivå og deretter en sammenligning av rettspraksis før og etter lovendringen i 2006. Til slutt vil jeg i kapittel 5 komme med en oppsummering av sammenligningen av rettspraksis.

2 Lovendringene

I dette kapittelet vil jeg først ta for meg bakgrunnen for lovendringene, herunder blant annet hvordan bestemmelsen opprinnelig var utformet. Deretter vil jeg redegjøre for de ulike lovendringene som trådte i kraft i 2006, 2010 og 2011.

2.1 Bakgrunnen for lovendringene

Den opprinnelige § 219 ble omfattende endret 1. januar 2006, og siden har den fått mindre endringer 25. juni 2010 og 24. juni 2011.

Som nevnt innledningsvis var lovendringen i 2006 en følge av Kvinnevoldsutvalgets arbeid med å styrke voldsutsatte kvinners stilling i samfunnet. Kvinnevoldsutvalget ble nedsatt som en følge av en erkjennelse av at vold mot kvinner var et alvorlig samfunnsproblem.⁴⁰ Det var Likestillingscenteret som først foreslo opprettelsen av et slikt utvalg.⁴¹ Det ble deretter sendt et forslag om å opprette et slikt utvalg til justisministeren.⁴² Kvinnehelseutvalget foreslo samme år opprettelse av et tilsvarende utvalg som det svenske Kvinnofrid, opprettet av Sosialdepartementet.⁴³ Kvinnofrid skulle kartlegge omfanget av vold mot kvinner i Sverige, og således komme med forslag til hvordan denne volden kunne motvirkes.⁴⁴

⁴⁰ NOU 2003: 31 s. 18.

⁴¹ Ibid s. 18.

⁴² Ibid s. 18.

⁴³ NOU 2003: 31 s. 18 og SOU 1995: 60 s. 49.

⁴⁴ SOU 1995: 60 s. 49.

Formålet med nedsettelsen av Kvinnevoldsutvalget var for det første å foreslå tiltak for å bekjempe vold mot kvinner og barn i Norge, herunder synliggjøre temaet i samfunnsdebatten.⁴⁵ Det var dermed behov for å samle kompetanse og informasjon på området.⁴⁶ Et annet formål var å finne ut hvor de voldsutsatte møter på hindringer som medfører at de ikke får tilstrekkelig hjelp.⁴⁷

Kvinnevoldsutvalget fant ved dette arbeidet ut at vi i Norge ikke fra før av hadde en bestemmelse som på tilstrekkelig måte fanget opp helheten og kompleksiteten i saker om vold i nære relasjoner.⁴⁸ Straffelovkommisjonen i 2002 mente derimot at vi allerede hadde et slikt straffebud, men ønsket å oppheve det.⁴⁹ En av begrunnelsene for dette ønsket var at kommisjonen ikke var kjent med at bestemmelsen ble benyttet i andre tilfeller enn handlinger som uansett var omfattet av de øvrige voldsbestemmelsene.⁵⁰ Flere høringsinstanser uttalte at de var positive til kommisjonens forslag.⁵¹

Den opprinnelige strl. § 219 fra 1902 lød:

”Med Fængsel indtil 2 Aar straffes den, som udsætter nogen hans Husstand tilhørende Person for Nød ved modvillig at unddrage sig den ham paahvilende Forsørgelsespligt, eller som ved Vanrøgt, Mishandling eller anden lignende Adfærd oftere eller grovt krænker sine Pligter mod Ægtefelle eller Barn eller mod nogen hans Husstand tilhørende eller hans Omsorg undergiven Person, som paa Grund af Sygdom, Alder eller andre Omstændigheder er ude af Stand til at hjælpe sig selv. Har Forbrydelsen havt Døden eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred tilfølge, anvendes Fængsel indtil 6 Aar.

⁴⁵ NOU 2003: 31 s. 19.

⁴⁶ Ibid s. 19.

⁴⁷ Ibid s. 17.

⁴⁸ Ibid s. 144.

⁴⁹ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 33.

⁵⁰ Ibid s. 33 og 34.

⁵¹ Ibid s. 34.

Paa samme Maade straffes den, som ved Forledelse eller Tilskyndelse medvirker til nogen oven omhandlet Handling.”

Det fremgår av forarbeidene at den opprinnelige bestemmelsen var lite brukt, enkelte deler av bestemmelsen ble ikke benyttet, og den var vanskelig tilgjengelig.⁵² Departementet var, som mange andre høringsinstanser, enig med Kvinnevoldsutvalget i at straffeloven burde inneholde et eget straffebud om vold i nære relasjoner.⁵³ Departementet mente at det burde foretas store endringer i den opprinnelige bestemmelsens på grunn av dens dårlige utforming og kompliserte vilkår, slik at bestemmelsen på den måten ville fremstå som ny.⁵⁴

Kvinnevoldsutvalgets arbeid må sees i sammenheng med Norges internasjonale forpliktelser.⁵⁵ Det følger av den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950 (EMK) at landene som har forpliktet seg til konvensjonen, har en plikt til å beskytte den enkelte innbygger mot nedverdiggende behandling, samt sikre den enkelte rett til personlig frihet og sikkerhet.⁵⁶ FNs konvensjon om å avskaffe all diskriminering (CEDAW) synes også å ha vært sentral ved arbeidet til Kvinnevoldsutvalget.⁵⁷ Kvinner og barn har en grunnleggende rett til å kunne leve et liv uten vold eller frykt for vold.⁵⁸ Dette har vært en overordnet begrunnelse for arbeidet med å bekjempe vold mot kvinner og barn.⁵⁹

Kvinnevoldsutvalget ønsket en bestemmelse som hovedsakelig skulle beskytte kvinner som ble utsatt for vold av nærstående.⁶⁰ Forslaget ble deretter kommentert av justiskomiteen

⁵² Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 33, 34 og 38.

⁵³ Ibid s. 37.

⁵⁴ Ibid s. 38 og 39.

⁵⁵ NOU 2003: 31 s. 19.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid s. 146.

som var enig i at det var et behov for en egen bestemmelse i straffeloven om vold i nære relasjoner.⁶¹ På tross av at det stort sett er kvinner som utsettes for denne typen vold, ønsket justiskomiteen en kjønnsnøytral bestemmelse.⁶² En kjønnsnøytral bestemmelse innebærer at den rammer flere ulike typer forhold, ikke bare vold mot kvinner, men også blant annet barnemishandling og mishandling av en ektefelle i et homofilt ekteskap.

2.2 Lovendringene som trådte i kraft 1. januar 2006

Den opprinnelige bestemmelsen, før lovendringen i 2006, hadde en helt annen oppbygning enn dagens bestemmelse. Jeg vil derfor redegjøre for hva som ble endret i bestemmelsen og begrunnelsen for endringene.

Bestemmelsens første straffalternativ, ”den som udsætter nogen hans Husstand tilhørende Person for Nød ved modvillig at unddrage sig den ham paahvilende Forsørgelsesplikt”, ble sløffet ved lovendringen i 2006. Begrunnelsen for dette var at denne delen av bestemmelsen var svært lite brukt.⁶³ Manglende forsørgelse er i dag dekket av barnevernloven § 30 og ekteskapsloven § 38.

Vilkåret ”Vanrøgt” ble heller ikke videreført ved den nye bestemmelsen. Med begrepet ”Vanrøgt” menes mangel på grunnleggende livsnødvendigheter, herunder stell og pleie dersom dette anses nødvendig.⁶⁴ Det fremgår av forarbeidene at slike handlinger kan tenkes å falle inn under alternativet ”på annen måte krenke” i dagens bestemmelse, evt. kan det være aktuelt å anvende blant annet strl. § 242, vilkåret er etter min mening, noe strengere, jf. ordlyden ”hjælpeløs Tilstand”.⁶⁵

⁶¹ Innst. O. nr. 72 (2004–2005) s. 58.

⁶² Ibid.

⁶³ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 39.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

Det neste som ble fjernet ved lovendringen, var ordlyden ”som paa Grund af Sygdom, Alder eller andre Omstændigheder er ude af Stand til at hjælpe sig selv”. Begrunnelsen for at dette vilkåret ikke ble videreført, var for det første at vilkåret er vagt utformet.⁶⁶ For det annet kan det være vanskelig å trekke grensen for når et menneske anses å være ute av stand til å hjelpe seg selv.⁶⁷ Videre kan et slikt vilkår være uheldig idet det er den grove og vedvarende krenkelsen av offeret som er det straffverdige ved handlingen.⁶⁸

Den opprinnelige § 219 første ledd oppstilte som vilkår i annet straffalternativ at det måtte dreie seg om ”Pligter” mot en spesiell personkrets. Dette vilkåret ble heller ikke videreført, isteden har de ulike krenkelsene som må være overtrådt, blitt nærmere angitt i bestemmelsen.⁶⁹ Årsaken til at vilkåret ”Pligter” er tatt ut, kan nok, slik jeg ser det, være fordi man ønsket en videre bestemmelse som ikke kun straffer forsømmelse av plikter, men som fokuserer på selve mishandlingen som finner sted.

Når det gjelder vilkåret ”anden lignende Adfærd”, er dette erstattet med ”på annen måte krenker” i dagens bestemmelse.⁷⁰

Den opprinnelige § 219 oppstilte ikke krav til skadefølge av mishandlingen med unntak for straffskjerpelsen i første ledd siste punktum. Dette ble videreført til dagens bestemmelse.⁷¹ Tanken bak dette var at straffbarheten ikke burde bero på hvorvidt fornærmede tålte mishandlingen eller krenkelsen.⁷² Den opprinnelige bestemmelsen oppstilte imidlertid krav til skadefølge for at den forhøyede strafferammen på seks år skulle kunne anvendes, jf. ordlyden ”Har Forbrydelsen havt Døden eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred

⁶⁶ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 40.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

tilfølge”.⁷³ Dette er ikke videreført til den nye bestemmelsen. I Rt. 2012 s. 186, avsnitt 11 uttalte førstvoterende:

”Etter lovgivningen kreves det ikke lenger skadefølger for at den forhøyede strafferammen kan komme til anvendelse.”

Ordlyden ”oftere eller grovt” ble endret til ”grovt eller gjentatt” i dagens bestemmelse. Vilkåret er ment som en videreføring av den opprinnelige bestemmelsen.⁷⁴

Den opprinnelige bestemmelsen kunne anvendes i konkurrans med andre bestemmelser.⁷⁵ Ved lovendringen i 2006 ble det bestemt at § 219 som et utgangspunkt ikke lenger skal kunne anvendes i konkurrans med andre straffebestemmelser, med unntak av § 231.⁷⁶ Det fremgår av forarbeidene at:

”Departementet legger til grunn at utkastet til ny § 219 tar opp i seg kompleksiteten og helheten ved mishandling av nærstående, slik at det ikke er like naturlig at den brukes i konkurrans med andre straffebud, som bestemmelsene om legemskrenkelses, trusler, tvang og frihetsberøvelse. Det er departementets ønske at den nye straffebestemmelsen mot vold i nære relasjoner heretter skal anvendes i stedet for de generelle bestemmelsene når vilkårene er oppfylt.”⁷⁷

Lovendringen i 2006 innebar at strafferammen i første ledd, herunder første og annet straffalternativ, ble utvidet fra fengsel inntil to år, til fengsel inntil tre år.

⁷³ Den opprinnelige § 219 første ledd siste punktum.

⁷⁴ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 45.

⁷⁵ Se punkt 4.2.

⁷⁶ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 41.

⁷⁷ Ibid.

Til slutt ble vilkåret om at medvirkeren måtte ha medvirket ”ved Forledelse eller Tilskyndelse”, endret til en generell bestemmelse om at ”medvirkning straffes på samme måte”. Den nye medvirkningsbestemmelsen rammer dermed, etter min mening, noe videre enn det den tidligere gjorde.

2.3 Lovendringene som trådte i kraft 25. juni 2010

Det fremgår av forarbeidene at: *”Departementet mener straffnivået for mishandling i nære relasjoner er for lavt. Det foreslås derfor å heve de øvre strafferammene til fengsel inntil 4 år for overtredelse av § 219 første ledd og inntil 8 år for overtredelse av annet ledd. I tillegg ønskes en skjerping av normalstraffnivået”*.⁷⁸

Lovendringen i 2010 innebar imidlertid kun en utvidelse av strafferammen i første ledd, strafferammen ble hevet fra fengsel inntil tre år, til fengsel inntil fire år. Ønsket om en utvidelse av strafferammen i annet ledd ble ikke gjennomført på grunn av prosessuelle årsaker.⁷⁹ En strafferamme på åtte år i bestemmelsens annet ledd ville medført at saker etter § 219, ville blitt seksårssaker i forhold til straffeprosessloven (strpl.) § 321 tredje ledd.⁸⁰ Dette ville medført store økonomiske og administrative konsekvenser.⁸¹ Jeg kommer nærmere inn på dette i kapittel 5.1.

Når det gjelder departementets ønske om en generell økning av normalstraffnivået, fremgår det av forarbeidene at straffnivået for mishandling i nære relasjoner som utgangspunkt bør ligge noe høyere enn straffnivået for sammenlignbare voldslovbrudd.⁸² At straffnivået etter § 219 bør ligge noe over straffnivået for sammenlignbare

⁷⁸ Prop. 97 L (2009–2010) s. 31.

⁷⁹ Matningsdal (2010) s. 511.

⁸⁰ Ibid s. 160.

⁸¹ Ibid s. 511.

⁸² Prop. 97 L (2009–2010) s. 31.

voldslovbrudd, fremgår også av forarbeidene til 2005-loven som en begrunnelse for å heve strafferammene ytterligere fra det de er i dag.⁸³

2.4 Lovendringene som trådte i kraft 24. juni 2011

Den siste lovendringen, som ble foretatt i 2011, innebar at begrepet ”samboer” uttrykkelig ble nevnt i bestemmelsens første ledd bokstav a og b.

Høyesterett kom i Rt. 2011 s. 469 frem til at § 219 første ledd bokstav a ikke omfatter vold mot tidligere samboer idet en slik utvidelse krever hjemmel i lov, jf. Grl. § 96 og EMK art. 7. Departementet foreslo etter denne dommen å endre bestemmelsen til at begrepet ”samboer” uttrykkelig nevnes i bestemmelsen.⁸⁴ Dette vil bli ytterligere utdypet i kapittel 3.7.1.

⁸³ Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) s. 199.

⁸⁴ Innst. 385 L (2010–2011) s. 3.

3 Nåværende straffelov § 219

Den straffbare handling i dagens strl. § 219 består i å ”true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke”, jf. strl. § 219 første ledd første punktum. De fire uttrykkelig nevnte handlingsalternativene er handlinger som rammes av gjerningsbeskrivelsene i strl. §§ 222, 223, 227 og 228–231.⁸⁵ Videre lyder bestemmelsen ”grovt eller gjentatt mishandler”. Det må altså dreie seg om mishandling for at bestemmelsen skal komme til anvendelse. De ovennevnte alternative vilkårene indikerer hvorvidt man har å gjøre med et tilfelle av mishandling.

I dette kapittelet vil jeg ta for meg de ulike vilkårene i strl. § 219. Jeg anser det mest hensiktsmessig å følge bestemmelsens oppbygning ved redegjørelsen av nåværende § 219. I underkapittel 3.1 til 3.7 vil vilkårene i bestemmelsens første ledd bli behandlet. I underkapittel 3.8 vil jeg ta for meg vilkårene i bestemmelsens annet ledd. Krav til skyld blir behandlet i underkapittel 3.9.

3.1 ”True”

Når det gjelder ordlyden ”true”, omfattes slike handlinger blant annet av strl. § 227. Strl. § 227 rammer imidlertid kun den som ”i ord eller handling” truer med å begå en straffbar handling som kan medføre en straff på minst seks måneder fengsel. Det er også et vilkår at trusselen er egnet til å ”fremkalde alvorlig Frygt”.⁸⁶ Hvorvidt trusselen er egnet til å skape

⁸⁵ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 45.

⁸⁶ Strl. § 227 første ledd.

slik frykt, skal i utgangspunktet vurderes på grunnlag av trusselens innhold sett i sammenheng med omstendighetene trusselen blir fremsatt under.⁸⁷

Strl. § 219 stiller ikke opp tilsvarende tilleggsvilkår som § 227, noe som innebærer at også trusler, som ikke medfører fengselsstraff på seks måneder eller mer, omfattes så lenge vilkåret om ”grovt eller gjentatt” er oppfylt. Etter min mening kan eksempler på trusler i nære relasjoner være trusler om å utøve vold eller drap på fornærmede eller noen nærstående av fornærmede. Mer hverdagslige trusler som kan tenkes å falle inn under bestemmelsen er, etter min mening, trusler om innsnevring i bevegelsesfriheten, trusler om kutt i pengetilgangen osv. Slike trusler vil nok mest sannsynlig vil falle utenfor § 227 idet de ikke anses å være grove nok.

Et spørsmål som kan dukke opp ved trusler, er blant annet hvilken form trusselen må ha fremkommet i. Når det kommer til trusselens form, følger det av juridisk teori at den kan fremsettes både ved ord og handling.⁸⁸ Hvorvidt det er et krav om at trusselen må fremsettes overfor vedkommende den er ment for er det uenigheter om i teorien. Skeie mener at det må oppstilles et slikt krav, men at dette kan lempes dersom trusselen omfatter mottakerens nærmeste.⁸⁹ Urbye mener derimot at trusselen er straffbar såfremt gjerningsmannen fremsetter trusselen med tanke på at den vil komme frem til vedkommende som rammes av trusselen.⁹⁰

3.2 ”Tvinge”

Det neste alternativet bestemmelsen nevner, er vilkåret ”tvinge”. Med ordlyden ”tvinge” menes å styre en annens vilje. Justiskomiteen har tidligere uttalt at de med ordlyden ”tvinge” forstår å ”*sette noen ute av stand til å handle frivillig*”.⁹¹ Når det gjelder tvang i

⁸⁷ Bratholm(1995) s. 539.

⁸⁸ Ibid s. 538.

⁸⁹ Ibid s. 538 og 539.

⁹⁰ Ibid s. 539.

⁹¹ Innst. O. nr. 106 (2002–2003) s. 3.

nære relasjoner, kan dette, etter min mening, for eksempel være tvang til seksuell aktivitet, tvang til å utføre husarbeid osv.

Et eksempel på tvang har vi i Rt. 2010 s. 129. Tiltalte ble dømt for overtredelse av strl. § 219 første ledd for blant annet å ha tvunget fornærmede til å stå opp midt på natten for å lage middag til tiltalte og/eller vaske leiligheten.

Å tvinge noen til å gjøre noe mot sin vilje er også gjort straffbart i strl. § 222, jf. ordlyden ”tvinger nogen til å gjøre, tåle eller undlate noget”. En forutsetning for at bestemmelsen kommer til anvendelse, er at atferden i seg selv er rettsstridig, jf. ordlyden ”ved rettsstridig adferd eller ved å true med sådan”.⁹² Med ”rettsstridig” forstås at handlingen ikke er rettmessig.

3.3 ”Begrense bevegelsesfriheten til”

Videre rammer bestemmelsen den som begrenser bevegelsesfriheten til noen i ens nære relasjon. En slik handling er straffbar også etter strl. § 223.

Ordlyden ”begrense bevegelsesfriheten” omfatter, etter en allmennspråklig forståelse, hindring av muligheten til å bevege seg fritt. Begrensninger i bevegelsesfriheten til en nærstående kan, etter min mening, typisk bestå i at gjerningspersonen hindrer fornærmede i å omgås sin familie eller andre utvalgte personer, eller hindre fornærmede å forlate huset.

Begrensning av bevegelsesfriheten må som utgangspunkt ha skjedd ved fysiske hindringer, men hindring innenfor et stort område kan også omfattes.⁹³ Samtykke til frihetsberøvelse fra den fornærmede er som hovedregel lovlig.⁹⁴ Når det gjelder slikt lovlig samtykke til frihetsberøvelse må det etter min mening trekkes en grense mot samtykke som er gitt i frykt for hva som vil skje dersom samtykke ikke gis. Det vil nok imidlertid være vanskelig å

⁹² Andenæs (2008) s. 365.

⁹³ Matningsdal (nettversjon 2011) note 1774.

⁹⁴ Ibid note 1773.

bevise at dette er bakgrunnen for et slikt samtykke. Begrensning i bevegelsesfriheten ved unnlattelse av handling rammes også av bestemmelsen.⁹⁵ Husarrest av barn i oppdragende hensikt innenfor rimelighetens grenser er som utgangspunkt tillatt.⁹⁶

3.4 "Utøve vold mot"

Det fjerde alternativet vilkåret som uttrykkelig nevnes i bestemmelsen, er alternativet "utøve vold". Begrepet "vold" er vidt. Med vold forstås "enhver maktanvendelse mot fornærmedes legeme som utføres med det forsett å overvinne en alvorlig ment motstand".⁹⁷ Det må altså dreie seg om kraftanstrengelse mot en annens person.⁹⁸ Slik jeg ser det, omfatter begrepet "vold" både fysisk og psykisk mishandling. I denne bestemmelsen er det nok den fysiske volden det særlig siktes til idet den psykiske volden ofte vil falle inn under de øvrige nevnte vilkårene. Jeg tenker da særlig på vilkårene "true, tvinge", jf. § 219 første ledd første setning.

Eksempler på fysisk vold kan være slag, spark, kveling, dytting, klyping osv.⁹⁹ Psykisk vold kan etter min mening for eksempel være gjentatt bruk av skjellsord, nedverdiggende tiltalelser, uriktige beskyldninger, sårende kritikk, verbale trusler osv.

Voldsbegrepet må trekkes skjønnsmessig avhengig av hvilken bestemmelse det er snakk om.¹⁰⁰ Ved avgjørelsen av om det foreligger vold, ser man blant annet hen til graden av voldsomheten i handlingen og handlingens krenkende karakter.¹⁰¹ Omstendighetene omkring handlingen er dermed av betydning.¹⁰² Det stilles ikke krav til at gjerningsmannen

⁹⁵ Bratholm (1995) s. 521.

⁹⁶ Matningsdal (nettversjon 2011) note 1773.

⁹⁷ Bratholm (1995) s. 429.

⁹⁸ Matningsdal (nettversjon 2011) note 1822.

⁹⁹ Ibid note 1822.

¹⁰⁰ Andenæs (2008) s. 62.

¹⁰¹ Ibid s. 62.

¹⁰² Matningsdal (nettversjon 2011) note 1822.

må ha vært i fysisk kontakt med fornærmede.¹⁰³ Fornærmelser som blant annet steinkasting, eller fekting med et redskap vil også kunne være omfattet.¹⁰⁴ Det er ikke et vilkår at volden har påført fornærmede smerte eller skade.¹⁰⁵

Handlingsalternativet ”utøve vold” rammes av de øvrige voldsbestemmelsene i §§ 228–231.¹⁰⁶ Slik jeg tolker de nevnte kilder, gjelder tolkningen av voldsbegrepet i de øvrige voldsbestemmelsene også for strl. § 219.

3.5 ”På annen måte krenke”

Vilkåret ”på annen måte krenke” omfatter de krenkelsene, overfor nærstående, som ikke faller inn under de ovennevnte alternative vilkårene. Vilkåret er vidt. ”På annen måte krenke” vil typisk omfatte trusler som ikke rammes av strl. § 227, fordi trusselen ikke har en strafferamme på seks måneder eller mer, eller psykisk terror som ikke faller innenfor strl. § 228–231.¹⁰⁷ Forarbeidene nevner seksuelle krenkelser, brudd på besøksforbud eller mangel på nødvendig stell og pleie som eksempler på andre handlinger som faller inn under alternativet.¹⁰⁸ Etter min mening må nok nedsettende bemerkninger generelt antas å være omfattet av vilkåret ”på annen måte krenke”. Eksempler på slike bemerkninger kan blant annet være nedlatende bemerkninger om vedkommendes intelligens eller andre evner.

Førstvoterende i Rt. 2010 s. 949 uttalte: ”*Formuleringen 'på annen måte krenke' gir i seg selv rom for et vidt spekter av handlinger som vil kunne falle inn under ordlyden, forutsatt at disse er egnet til å 'krenke' en annen.*”¹⁰⁹

¹⁰³ Matningsdal (nettversjonen 2011) note 1822.

¹⁰⁴ Ibid note 1822.

¹⁰⁵ Ibid note 1822.

¹⁰⁶ Ibid note 1741.

¹⁰⁷ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 45.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Rt. 2010 s. 949, avsnitt 16.

Høyesterett kom i samme dom frem til at ordlyden ”på annen måte krenke” også rammer den indirekte virkningen det har for et barn å være vitne til at nærstående blir mishandlet.

Førstvoterende uttalte i Rt. 2010 s. 949, avsnitt 22: *”Jeg kan ikke se det annerledes enn at det som departementet her betegner som 'kjernen i straffeloven § 219', fullt ut gjør seg gjeldende også for barn som overværer vold og annen mishandling av sine aller nærmeste.”*¹¹⁰

I den opprinnelige bestemmelsen om vold i nære relasjoner hadde man et lignende vilkår, jf. ordlyden ”lignende Adfærd”. Dette vilkåret medførte at psykisk mishandling var omfattet av bestemmelsen.¹¹¹

Vilkåret ”på annen måte krenke” er slik jeg ser det en slags sekkebestemmelse som fanger opp de tilfellene av krenkelser som normalt ville falle utenfor de øvrige voldsbestemmelsene og de uttrykkelig nevnte alternative vilkårene i § 219. Vilkåret medfører således at kompleksiteten og helheten i mishandlingen blir fanget opp, idet mindre alvorlige krenkelser vil kunne rammes av bestemmelsen.

At vilkåret er vidt, gjør det vanskelig å forutse hvilke tilfeller som faller innenfor og hva som faller utenfor vilkåret. Slik jeg ser det, kan dette medføre at forutberegneligheten til borgerne blir noe svekket.

Jeg kan ikke se at det foreligger rettspraksis, verken fra Høyesterett eller lagmannsretten, hvor et forhold kun har blitt pådømt under vilkåret ”på annen måte krenke” uten at forholdet også faller inn under ett eller flere av vilkårene ”true, tving, begrense bevegelsesfriheten, utøve vold”. På tross av at forhold som kun faller inn under vilkåret ”på annen måte krenke” er like straffverdi som de øvrige vilkårene, kan det imidlertid synes vanskelig å bevise slik mishandling.

¹¹⁰ Rt. 2010 s. 949, avsnitt 22.

¹¹¹ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 31.

3.6 "Grovt eller gjentatt"

Handlinger som nevnt over kommer ikke til pådømmelse etter bestemmelsen med mindre vilkåret "grovt eller gjentatt" er oppfylt, jf. strl. § 219 første ledd første setning.

I det følgende vil jeg fremstille de alternative vilkårene "grovt" eller "gjentatt" hver for seg idet dette gir en mer oversiktlig fremstilling av hvordan det enkelte begrep skal forstås, og hva som anses å falle inn under begrepet.

3.6.1 Nærmere om vilkåret "grovt"

Ordlyden "grovt" innebærer at enkelttilfeller av mishandling i nære relasjoner kan falle inn under bestemmelsen, såfremt handlingen anses å være grov.¹¹² Ved vurderingen av om en handling skal anses å være grov ser en hen til handlingens objektive grovhet.¹¹³ Etter min mening vil tidsrammen for volden, hvilken type vold, herunder bruk av redskap, og ikke minst hvorvidt fornærmede ble påført skader som følge av mishandlingen være momenter i vurderingen av handlingens objektive grovhet. I tillegg til handlingens objektive grovhet bør det sees hen til hvorvidt handlingen var egnet til å skape frykt for nye krenkelser.¹¹⁴ Det er blant annet denne frykten for nye krenkelser bestemmelsen er ment å fange opp.¹¹⁵ Departementet antar at en enkelt overtredelse av bestemmelsens handlingsalternativer alene kan være tilstrekkelig til å skape slik frykt.¹¹⁶

Både første og annet ledd omfatter grov mishandling. Det vil således være en glidende overgang mellom disse to vilkårene. Det fremgår av forarbeidene at vilkåret "grovt" i annet ledd omfatter tilfeller som er grovere enn det som kvalifiserer til anvendelse av første ledd.¹¹⁷ I dette kapitlet vil jeg kun ta for meg vilkåret "grovt" i første ledd, den nedre

¹¹² LG-2009-176868.

¹¹³ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 41.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid s. 40.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid s. 41.

grensen for dette vilkåret. Forholdet mellom første og annet ledd, og hvordan denne grensen skal trekkes, kommer jeg nærmere inn på i kapittel 3.8.

Et eksempel på et tilfelle av grov vold etter strl. § 219 første ledd har vi i LB-2010-163757. Tiltalte A hadde ved en anledning utøvet vold mot sin samboer B. Etter inntak av alkohol hadde A blant annet slått B flere ganger i hodet, tatt tak i håret hennes og dunket hodet hennes flere ganger i veggen. Det hele endte med at B fikk dyttet A ut av leiligheten og låst døren. Lagmannsretten kom frem til at forholdet måtte karakteriseres som grovt etter første ledd.

Et annet tilfellet av grov mishandling etter § 219 første ledd har vi i LE-2009-195569. En far hadde slått sin 15 år gamle datter med en sandal i 40 minutter og truet med å ta livet av henne. Årsaken til mishandlingen var at faren var imot at datteren gikk ut med en gutt på 23 år. Farens oppførsel ble, av lagmannsretten, ansett å være egnet til å skape frykt for nye krenkelser. Lagmannsretten kom etter en samlet vurdering av mishandlingen frem til at forholdet måtte anses å være ”grovt” etter § 219 første ledd.

Det fremgår av forarbeidene til bestemmelsen at dersom det er tale om enkeltstående krenkelser som er mindre alvorlige, vil det være mer nærliggende å anvende de generelle voldsbestemmelsene på forholdet, herunder bl.a. §§ 222, 223, 227 og 228–231.¹¹⁸ Det fremgår av forarbeidene at:

”Departementet er enig i at det særlig er aktuelt å bruke den nye bestemmelsen på tilfeller der offeret er krenket flere ganger. På denne bakgrunn foreslår departementet å videreføre vilkåret om at krenkelsen må ha vært grov eller gjentatt. Gjelder det en enkeltstående mindre alvorlig handling, er det mer nærliggende at den bedømmes etter de generelle reglene.”¹¹⁹

¹¹⁸ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 41.

¹¹⁹ Ibid.

Uttalelsen i forarbeidene er noe uklar, men ut fra sammenhengen dette fremkommer i, synes det nærliggende at sitatet knytter seg til både vilkåret ”grovt” og ”gjentatt”, avhengig av om det er snakk om et enkeltstående tilfelle eller flere tilfeller av vold. Uttalelsen har følgelig gyldighet for vilkåret ”grovt”.

Et eksempel hvor retten omsubsumerte forholdet fra § 219 første ledd til § 228 første ledd, har vi i LG-2009-176868. Tiltalte var i tingretten dømt for to enkeltstående tilfeller av vold mot sin samboer, jf. § 219 første ledd. Tiltalte ble frikjent for det ene tilfellet. Det andre tilfellet bestod i at tiltalte ved en anledning slo sin samboer i hodet med flat hånd. Lagmannsretten kom frem til at man her stod overfor et enkeltstående tilfelle av legemskrenkelse som ikke kunne karakteriseres som grovt, forholdet måtte derfor henføres under strl. § 228 første ledd istedenfor § 219 første ledd.

Vilkåret ”grovt” innebærer altså at et enkelttilfellet av mishandling kan omfattes av bestemmelsen forutsatt at den anses å være grov. Det er handlingens objektive grovhet som er det sentrale vurderingskriteriet, hvorvidt handlingen var egnet til å skape frykt for nye krenkelser vil være et moment i vurderingen.

3.6.2 Nærmere om vilkåret ”gjentatt”

Med ordlyden ”gjentatt” forstås at mishandlingen må ha skjedd mer enn én gang. Det er ikke et vilkår at det må være det samme handlingsalternativet i første ledd første setning som er overtrådt flere ganger, det er tilstrekkelige at flere av alternativene er overtrådt på ulike tidspunkt.¹²⁰ Ordlyden ”gjentatt” forsøker å dekke det sammenhengende og vedvarende handlingsmønsteret til gjerningsmannen, herunder kompleksiteten.¹²¹

Det stilles ikke uttrykkelig krav til hvor nært i tid de ulike hendelsene må ha funnet sted for at de skal rammes av § 219 første ledd. Det følger av Rt. 2004 s. 844 og Rt. 2004 s. 1556 at

¹²⁰ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 45.

¹²¹ Ibid s. 46.

det må foretas en samlet vurdering av de enkelte hendelsene, fremfor å bryte straffutmålingen ned på de enkelte handlingene. Dette innebærer at bestemmelsen kan anvendes på flere små krenkelser, som ikke alene anses å være grove, men som til sammen fremstår som en ”gjentatt” krenkelse.

Et eksempel fra Høyesterett hvor noen har blitt dømt for gjentatt mishandling, har vi i Rt. 2011 s. 1403. Tiltalte hadde ved gjentatte anledninger, i en periode på ca. fem år, øvet vold mot sin ektefelle og sin datter. Mishandlingen bestod blant annet av at tiltalte ved en anledning truet sin ektefelle med kniv rettet mot hennes mage, en annen gang presset han henne ned i gulvet, tok tak i håret hennes og dunket hodet to ganger mot gulvet. Ved senere anledninger slo han sin kone i ansiktet for så å true henne med kniv, en annen gang slo tiltalte henne i armen, nakken og hodet, og truet med å drepe henne dersom hun tok kontakt med politiet.

I LA-2010-79789 ble tiltalte dømt for å ha mishandlet og krenket sin samboer gjentatte ganger over en toårsperiode, jf. strl. § 219 første ledd. Handlingene bestod blant annet av at tiltalte gjentatte ganger skjelte ut sin samboer og opptrådte truende, gjentatte ganger truet med å banke opp fornærmede, nektet fornærmede å være borte fra hjemmet på fritiden, og gjentatte ganger utførte samleier mot fornærmedes uttrykkelige vilje. Når det gjelder samleiene mot fornærmedes samtykket synes det merkelig at dette ikke er pådømt etter § 192. Imidlertid kan det synes som at det var noe usikkert om fornærmedes oppførsel kunne indikere at hun likevel godtok den seksuelle aktiviteten. Retten var uenige på dette punktet. Jeg går ikke nærmere inn på dette.

Som nevnt under punkt 3.6.1 fremgår det av forarbeidene at det ved voldshandlinger, som fremstår som enkeltstående mindre alvorlige handlinger, er det mer nærliggende å pådømme forholdet under de øvrige voldshandlingene.¹²² Dette var tilfellet i RG. 2008 s. 609. Tiltalte ble i tingretten dømt for overtredelse av § 219 første ledd. Volden bestod av tre isolerte episoder. Lagmannsretten anså ikke de enkelte voldshandlingene som grove, og

¹²² Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 41.

spørsmålet var dermed om hendelsene oppfylte vilkåret om ”gjentatt” mishandling. Lagmannsretten kom frem til at helhetsinntrykket av voldshandlingene var at krenkelsene hadde mer karakter av å være *”isolerte episoder i tilknytning til konfrontasjoner eller krangler som ikke springer ut av et bestemt handlingsmønster”*.¹²³ Vilkåret om ”gjentatt” mishandling ble ikke oppfylt, og lagmannsretten omsubsumerte dermed forholdet under § 228. Dette sitatet ble gjentatt i RG. 2009 s. 868. Tiltalte ble funnet skyldig i to tilfeller av vold, med 15 måneders mellomrom, mot sin daværende ektefelle. Tingretten pådømte forholdet under § 219 første ledd. Lagmannsretten omsubsumerte forholdet under § 228, da de ikke anså de to tilfellene av vold som gjentatt mishandling, men som to isolerte enkeltepisoder av vold.

Vilkåret ”gjentatt” mishandler søker således å fange opp det sammenhengende og vedvarende handlingsmønsteret til gjerningsmannen idet det rammer mishandling som har funnet sted mer enn én gang. Voldshandlingene skal sees under ett med mindre de fremstår som isolerte voldsepisoder.

3.7 Den beskyttede personkrets

Dagens § 219 ramser i første ledd opp, i bokstav a–e, hvilke persongrupper som beskyttes av bestemmelsen. Jeg vil i dette kapittelet redegjøre for denne personkrets.

3.7.1 ”sin tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer”

Etter bokstav a omfattes krenkelser av ”sin tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer”. Hvem som anses å være ektefelle, fremgår av lov om ekteskap av 4. juli 1991 nr. 47 kapittel 1. Med ”samboer” forstås to personer som lever sammen i et ekteskapslignende forhold.¹²⁴ Par som aldri har bodd sammen, faller dermed utenfor bestemmelsen.¹²⁵

¹²³ RG. 2008 s. 609.

¹²⁴ Prop. 105 L (2010–2011) s. 26.

¹²⁵ Ibid.

Den opprinnelige § 219 første ledd rammet kun tiltaltes ”Ægtefelle eller Barn eller mod nogen hans Husstand tilhørende eller hans Omsorg undergiven Person”. Dette innebar at verken tidligere ektefelle eller samboer uttrykkelig var omfattet med mindre de falt inn under vedkommendes husstand eller omsorg. Det gikk således et skille ved skilsmisse.¹²⁶

Før lovendringen i 2011 lød bestemmelsen i bokstav a ”sin tidligere eller nåværende ektefelle”. Forarbeidene gir uttrykkelig anvisning om at ordlyden også skal omfatte både nåværende og tidligere samboer.¹²⁷ Dette ble forutsatt hjemlet i strl. § 5, ”nogens nærmeste”.¹²⁸

I Rt. 2005 s. 929, som gjaldt forhold før lovendringen i 2006, la Høyesterett til grunn at samboere måtte likestilles med ektefeller uten å gå nærmere inn på dette da spørsmålet ikke var bestridt. Imidlertid kom Høyesterett frem til det motsatte resultat i Rt. 2011 s. 469. Høyesterett mente at en slik utvidelse av straffeansvaret i § 219 første ledd bokstav a måtte ha hjemmel i lov, jf. Grl. § 96 og EMK art. 7. Førstvoterende uttalte i dommen:

”En slik utvidelse av straffansvaret, sammenlignet med det som følger av ordlyden i § 219, må ha hjemmel i lov. Jeg viser til Grunnloven § 96 og til EMK art. 7”.¹²⁹

”Lovgiver har ønsket at § 219 skal gjelde også for mishandling av en tidligere samboer. Og man har ment at dette følger av straffeloven § 5 tredje ledd. Jeg er ikke enig i denne tolkningen av § 5 tredje ledd”.¹³⁰

¹²⁶ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 40.

¹²⁷ Ibid s. 46.

¹²⁸ Ibid s. 39.

¹²⁹ Rt. 2011 s. 469, avsnitt 9.

¹³⁰ Ibid, avsnitt 12 og 13.

”I motsetning til hva lovgiver la til grunn ved endringen av straffeloven § 219 i 2005, mener jeg på denne bakgrunn at § 5 tredje ledd ikke gir lovhjemmel for å straffe mishandling av tidligere samboer etter § 219”.¹³¹

Høyesterett viste til avgjørelsen i Rt. 2009 s. 780 avsnitt 21 hvor det nevnes at EMD har tolket EMK art. 7 dit hen at bestemmelsen i tillegg til å oppstille et forbud mot tilbakevirkende lover også stiller:

”krav om at lovbrudd må være klart definert ved rettsregler som er tilgjengelige for allmennheten, og forbyr at straffebestemmelser blir tolket utvidende eller analogisk til skade for tiltalte (...) For at hjemmelskravet i EMK art. 7 skal være oppfylt, må imidlertid beskrivelsen være så klar at det i de fleste tilfeller ikke er tvil om hvorvidt handlingen omfattes av bestemmelsen”.¹³²

Rt. 2011 s. 469 understreker poenget mitt i kapittel 1.5 om at en bestemmelses ordlyd blir tillagt stor vekt på strafferettens område. Etter denne rettsavgjørelsen foreslo justiskomiteen at bestemmelsen skulle endres slik at ”samboer” uttrykkelig ble nevnt i bestemmelsens første ledd bokstav a og b.¹³³ Det var ingen tvil om at lovgiver ved lovendringen i 2006 ønsket at samboere skulle omfattes av bestemmelsen.¹³⁴ Endringen i lovteksten tydeliggjør at tidligere samboere og deres barn er omfattet av bestemmelsen.¹³⁵

Ettersom også tidligere samboere nå omfattes av bestemmelsen, vil det ikke ha noen betydning om de to ikke lenger bor sammen. Ordlyden ”samboer” omfatter både heterofile og homofile par.¹³⁶

¹³¹ Rt. 2011 s. 469, avsnitt 18.

¹³² Rt. 2009 s. 780, avsnitt 21.

¹³³ Innst. 385 L (2010–2011) s. 3.

¹³⁴ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 39.

¹³⁵ Innst. 385 L (2010–2011) s. 3.

¹³⁶ Prop. 105 L (2010–2011) s. 26.

3.7.2 ”sin eller tidligere eller nåværende ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje”

Etter bokstav b omfatter bestemmelsen ”sin eller tidligere eller nåværende ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje”. Disse personene var ikke uttrykkelig omfattet av den opprinnelige § 219. Det var først ved lovendringen i 2006 at de ble tilføyd.

Ordlyden ”samboer” ble imidlertid ikke tilføyd før ved lovendringen i 2011.

Lovendringene innebærer at slektningene til tidligere ektefelle, og tidligere og nåværende samboere i rett nedstigende linje, også er omfattet.¹³⁷

3.7.3 ”sin slektning i rett oppstigende linje”

I bokstav c lyder ordlyden ”sin slektning i rett oppstigende linje”. Det er altså kun tiltaltes egen slekt som er beskyttet ved dette alternativet. Det er ikke krav om at vedkommende må tilhøre tiltaltes husstand, eller være i tiltaltes omsorg.

Heller ikke dette alternativet var omfattet av den opprinnelige § 219. Det var da et vilkår at vedkommende tilhørte gjerningsmannens husstand eller omsorg, for at gjerningsmannens slektning i oppstigende linje var omfattet.¹³⁸

3.7.4 ”noen i sin husstand”

Bokstav d verner om ”noen i sin husstand”. Dette er et vidt vilkår, og krever således en nærmere presisering. Den som har sin faste bopel sammen med tiltalte, må kunne sies å være i tiltaltes ”husstand”. Problemet dukker opp i de tilfelle hvor fornærmede kun oppholder seg hos tiltalte et par uker eller måneder av gangen, eller dersom tiltalte i utgangspunktet har sin egen bopel, men sover over og oppholder seg store deler av uken hos tiltalte. Spørsmålet blir dermed hvor mye som skal til for at noen person skal anses å tilhøre en annens ”husstand”.

¹³⁷ Prop. 105 L (2010–2011) s. 26.

¹³⁸ Den opprinnelige § 219.

Det fremgår av forarbeidene til bestemmelsen at ordlyden ”noen i sin husstand” skal forstås på samme måte som i strl. § 260.¹³⁹ I Rt. 1973 s. 442, som omhandler husstandsbegrepet i strl. § 260, kom Høyesterett frem til at man i vurderingen av om noen tilhører en ”husstand”, må se hen til hvorvidt personene anses å bo sammen og hvorvidt de kan sies å ha felles husholdning. Høyesterett frifant en gutt for å ha låntatt en motorsykkel fordi han var å anse som tilhørende i fornærmedes husstand. Da tiltalte lånte motorsykkelen, hadde han bodd hos fornærmede i 17 dager og skulle bo der ytterligere 4-5 dager. Høyesterett mente at gutten tilhørte fornærmedes ”husstand” i denne perioden.

I Rt. 2011 s. 1412 kom Høyesterett frem til at det i vurderingen av husstandsbegrepet i § 219 må foretas en totalvurdering av bofellesskapet, hvor bl.a. varigheten og den nærmere relasjon mellom partene kan tillegges vekt. Saken omhandlet et kjærestepar hvor fornærmede i utgangspunktet bodde hos sin far, hvor hun hadde mesteparten av eiendelene sine. Hun oppholdt seg imidlertid stort sett i tiltaltes leilighet, hun sov der nesten hver natt, og tilberedte nesten all maten til dem begge. Fornærmede hadde tilgang til koden til tiltaltes leilighet. De eneste gangene fornærmede var hjemme hos sin far, var når hun skulle vaske klær. Høyesterett kom frem til at fornærmede måtte anses å tilhøre tiltaltes husstand.

Det kreves ikke at det er noen spesiell relasjon mellom fornærmede og tiltalte, kun at de anses å være omfattet av samme ”husstand”, jf. bl.a. Rt. 1968 s. 646. Dette innebærer at venner som bor sammen, er omfattet.¹⁴⁰

Gjerningsmannens husstand var også omfattet i den opprinnelige § 219, jf. ordlyden ”nogen hans Husstand tilhørende”.

¹³⁹ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 46.

¹⁴⁰ Ibid.

3.7.5 "noen i sin omsorg"

Den siste gruppen av personer som vernes i strl. § 219, er "noen i sin omsorg", jf. første ledd bokstav e. Dette alternativet var også omfattet i den opprinnelige bestemmelsen, jf. ordlyden "hans Omsorg undergiven Person".

Med "omsorg" må forstås de personer man har et ansvar for. Foreldre har, med mindre annet er bestemt, en omsorgsplikt overfor sine barn, jf. barneloven § 30. Et annet eksempel kan være at man har omsorgen for en syk og pleietrengende familievenn eller en person tilhørende ektefellens familie.

Generelt om første ledd

Det stilles ikke krav til at krenkelsen som er påført, må ha resultert i skade på fornærmedes legeme eller sjel etter første ledd. Det legges hovedvekt på at mishandlingen foregår i hjemmet av en nærstående, ofte ektemannen eller faren, en person som i utgangspunktet skulle signalisere trygghet. Det særegne ved slik mishandling er at det innebærer et tillitsbrudd mellom fornærmede og gjerningspersonen. Det er den langvarige terroriseringen og frykten for nye angrep det legges hovedfokus på.¹⁴¹ Det er nettopp denne kompleksiteten og helheten ved handlingen som ønskes markert. I diskusjonen om hvorvidt det var behov for en egen bestemmelse om mishandling i nære relasjoner, ble det, av kvinnevoldsutvalget, hevdet at en slik felles bestemmelse ville signalisere at denne typen vold ikke er akseptert i det norske samfunn, og bestemmelsen ville dermed ha en preventiv effekt.¹⁴²

¹⁴¹ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 46.

¹⁴² NOU 2003: 31 s. 145.

3.8 Annet ledd: Straffskjerpelse

Annet ledd øker strafferammen til seks år dersom ”mishandlingen er grov eller fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse”.¹⁴³ Videre fremgår det av bestemmelsen at varigheten av mishandlingen vil være et moment i hvorvidt handlingen skal anses å være grov. Et annet moment er om det ved mishandlingen ”foreligger forhold som nevnt i § 232”, jf. § 219 annet ledd siste punktum. Momentene som bestemmelsen selv nevner, er ikke uttømmende, jf. bestemmelsens ordlyd ”skal det særlig legges vekt på”.

Både første og annet ledd i dagens bestemmelse nevner begrepet grov/grovt som et vilkår. Dette indikerer at det ikke er en enkel avgjørelse hvorvidt et forhold faller inn under første eller annet ledd. Utgangspunktet er at forhold som faller inn under annet ledd, er grovere enn det som kvalifiserer til pådømmelse under første ledd.¹⁴⁴ Jeg forstår vilkåret ”grovt” i første ledd dit hen at det omfatter enkelttilfeller av mishandling. Slik jeg leser bestemmelsens annet ledd, er det sentrale hvorvidt mishandlingen, samlet sett, fremstår som grov. Det er ikke avgjørende hvorvidt det er snakk om et enkelttilfelle av mishandling eller gjentatt mishandling. Annet ledd benyttes først og fremst dersom mishandlingen har pågått i meget lang tid, eller dersom den er svært grov.¹⁴⁵

Førstvoterende uttalte i Rt. 2011 s. 34: ”Ved enkeltstående mishandlingstilfeller vil det nok først og fremst være aktuelt å bruke annet ledd der mishandlingen har ført til død eller betydelig skade på legeme eller helse, jf. annet ledds første punktum, selv om ordlyden ikke utelukker at også andre tilfeller kan omfattes.”¹⁴⁶ Det skal altså en del til før et enkelttilfelle faller inn under annet ledd.

¹⁴³ Strl. § 219 annet ledd.

¹⁴⁴ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 46.

¹⁴⁵ Ibid s. 41.

¹⁴⁶ Rt. 2011 s. 34, avsnitt 24.

Det fremgår av Rt. 2011 s. 34 at dersom mishandlingen ikke fremstår som vedvarende eller gjentatt, er det den objektive grovheten av handlingen som blir vurderingskriteriet for hvorvidt forholdet skal bedømmes under annet ledd. Mishandlingen hadde bestått av fire tilfeller av vold mot sønnen, hvor det ene tilfellet ble ansett å være grovt.¹⁴⁷ Det groveste tilfellet bestod av at tiltalte la en ledning rundt halsen til sønnen og strammet til slik at gutten trodde han skulle bli kvalt. Tiltalte slapp ledningen da guttens mor kom inn i rommet. Høyesterett fant ikke grunnlag for anvendelse av § 219 annet ledd idet episoden med ledningen ikke alene var tilstrekkelig grov etter annet ledd, og de øvrige voldsepisodene verken alene eller samlet var tilstrekkelig grove.

I Rt. 2010 s. 949 nevner førstvoterende at det beror på en helhetsvurdering av mishandlingen hvorvidt forholdet skal bedømmes under bestemmelsens annet ledd. Mishandlingen hadde hatt preg av massivt kontrollerende adferd som hadde vart i halvannet år, noe som ble ansett å være lang tid. Mishandlingen bestod blant annet i at tiltalte ved flere anledninger tvang fornærmede til å oppholde seg på soverommet, fortalte at han tok opp samtalene mellom fornærmede og datteren, og overvåket fornærmedes data- og telekommunikasjon. Ved en anledning truet tiltalte fornærmede på livet. De fornærmede satt igjen med relativt store psykiske plager. Høyesterett kom frem til at forholdet måtte pådømmes etter bestemmelsens annet ledd.

I Rt. 2011 s. 1412 ble det funnet bevist at tiltalte hadde mishandlet ”noen i sin husstand” i ca. to og et halvt år. Tiltalte hadde ved en rekke anledninger slått fornærmede i ansiktet og hoderegionen for øvrig, lugget henne, holdt henne fast og tatt kvelertak på henne. Ved to tilfeller oppsøkte fornærmede lege etter vold fra tiltalte. Retten fant at forholdet måtte subsumeres under annet ledd, og viste herunder til at mishandlingen hadde vart over lang tid, og at det forelå forhold som nevnt i § 232.

Det kan imidlertid synes som at § 219 annet ledd sjelden blir benyttet på engangstilfeller av mishandling. Etter å ha sett en del på rettspraksis synes det som at slike saker, istedenfor å

¹⁴⁷ Nærmere utdypet i kapittel 4.3.2.

bli pådømt etter § 219 annet ledd, heller blir pådømt etter § 229. En dom som kan benyttes for å belyse dette, er LB-2009-100991. Tiltalte hadde ved en anledning truet sin samboer på livet, samt tilført henne flere slag i ansiktet med den følge at fornærmede brakk nesen. Saksforholdet ble pådømt etter strl. §§ 227 og 229.

3.9 Skyldkrav

Skyldkravet etter § 219 er forsett, jf. strl. § 40 første ledd. Det kreves imidlertid kun forsett med hensyn til at fornærmede utsettes for en handling som nevnt i bestemmelsens første ledd første punktum.¹⁴⁸ Det stilles ikke krav til forsett om eventuelle skadeføler av mishandlingen etter bestemmelsens første ledd.¹⁴⁹ Et eksempel hvor det stilles krav om forsett med hensyn til skadefølgen, vil være strl. § 229.¹⁵⁰

Når det gjelder straffeskjerpelse etter bestemmelsens annet ledd første punktum er det en forutsetning for anvendelse at skyldkravet i strl. § 43 er oppfylt.¹⁵¹ Det er et krav om at gjerningsmannen kunne ha innsett muligheten for at slik skade kunne inntre, eller at han, etter å han hadde innsett denne faren, unnlot å avverge den, jf. strl. § 43. Det stilles altså krav til gjerningsmannens subjektive påregnelighet.¹⁵²

¹⁴⁸ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 47.

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ Andenæs (2008) s. 86.

¹⁵¹ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 47.

¹⁵² Andenæs (2004) s. 226.

4 Straffutmåling – Har det skjedd en tilsvarende økning i straffutmålingen i praksis som det lovendringene siden 2006 skulle tilsi?

Denne delen av oppgaven består hovedsakelig av en sammenligning av rettspraksis før og etter lovendringen i 2006. Jeg vil først kort redegjøre for bestemmelsens strafferammer i henhold til lovendringene og bestemmelsens straffenivå.

4.1 Strafferammen

Med en bestemmelses ”strafferamme” mener jeg den straff som lovlig kan utmåles ved overtredelse av et straffebud. Et straffebud oppgir normalt bare den øvre grense for hvilken straff som kan utmåles. Dommeren står i utgangspunktet fritt til å utmåle den straff han anser passende innenfor bestemmelsens fastsatte strafferamme.

I den opprinnelige strl. § 219 var strafferammen etter første ledd første straffalternativ fengsel inntil to år. Dersom mishandlingen medførte ”Døden eller betydelig Skade på Legeme eller Helbred”, var strafferammen fengsel inntil seks år, jf. den opprinnelige § 219 første ledd.

Etter lovendringen i 2006 har strafferammen i bestemmelsens første ledd vært fengsel inntil tre år.¹⁵³ Denne strafferammen ble igjen endret ved lovendringen i 2010, da til fengsel inntil fire år.¹⁵⁴ Dagens § 219 første ledd har fremdeles en strafferamme på fengsel inntil fire år. I straffeloven 2005, er strafferammen i § 282 satt til fengsel inntil seks år. Denne utviklingen indikerer at det generelt ønskes strengere straffer for mishandling i nære

¹⁵³ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 41.

¹⁵⁴ Prop. 97 L (2009–2010) s. 31.

relasjoner. Årsaken til dette er at lovgiver ønsket at straffenivået her skulle være høyere enn ved sammenlignbare voldslovbrudd.¹⁵⁵ En annen årsak kan være et ønske om tydeligere å formidle at vold i nære relasjoner er uønsket.

Når det gjelder strafferammen i dagens § 219 annet ledd, er denne satt til fengsel inntil seks år. Denne øvre strafferammen i bestemmelsen har stått uendret siden dens ikrafttredelse i 1902. Det ble i forarbeidene til lovendringen i 2010 foreslått at den øvre strafferammen skulle heves til fengsel inntil åtte år.¹⁵⁶ Dette ble imidlertid ikke gjennomført på grunn av prosessuelle årsaker.¹⁵⁷ En slik økning av strafferammen ville medført at saker etter § 219 første ledd ville blitt en seksårssak i forhold til straffeprosessloven (strpl.) § 321 tredje ledd.¹⁵⁸ I tillegg måtte anke over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet behandles med lagrette uavhengig av om tiltalen var tatt ut etter § 219 første ledd eller annet ledd, jf. strpl. § 352.¹⁵⁹ Dette ville medført store økonomiske og administrative konsekvenser.¹⁶⁰ Departementet ble varslet om dette, og ble deretter enig med justiskomiteen om at økningen av strafferammen i annet ledd ikke burde foretas.¹⁶¹ Dette fikk tilsutning av regjeringspartienes representanter i Stortinget, og det ble derfor ikke foretatt noen endring i strafferammen i annet ledd.¹⁶² I straffeloven av 2005 er dette prosessuelle problemet løst ved at grov mishandling i nære relasjoner er skilt ut som en egen bestemmelse, jf. strl. 2005 §§ 282 og 283.

I strl. 2005 § 283 er den øvre strafferammen for grov mishandling i nære relasjoner satt til fengsel inntil 15 år. Utviklingen i annet ledd viser dermed et enda sterkere ønske om strengere straffer i saker om mishandling i nære relasjoner enn etter første ledd.

¹⁵⁵ Prop. 97 L (2009–2010) s. 31 og Ot. prp. nr. 22 (2008–2009) s. 199.

¹⁵⁶ Prop. 97 L (2009–2010) s. 31.

¹⁵⁷ Matningsdal (2010) s. 511.

¹⁵⁸ Ibid s. 160.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Ibid s. 511.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Ibid.

4.2 Straffenivå

Med ”straffenivå” mener jeg det nivået straffene for overtredelse av straffebestemmelsen normalt ligger på. Det er vanskelig å si noe generelt om straffenivået for overtredelser av strl. § 219. Årsaken til dette er hovedsakelig de samme utfordringene som ved sammenligning av rettspraksis vedrørende denne bestemmelsen.¹⁶³ Kort fortalt skyldes disse utfordringene at det foreligger lite rettspraksis fra Høyesterett på grunn av de forutgående lovendringene de siste årene, hvorvidt bestemmelsen kan anvendes i konkurrans med andre bestemmelser, og ikke minst det at saker om familievold kan ha høyst ulik karakter. Jeg ønsker likevel å komme med noen bemerkninger til bestemmelsens straffenivå.

Lovgiver ønsket ved lovendringene i 2010 at normalstraffenivået for vold i nære relasjoner skulle ligge noe over straffenivået for sammenlignbare voldslovbrudd.¹⁶⁴ Når det gjelder straffutmålingen ved denne typen lovbrudd, uttalte førstvoterende Rt. 2004 s. 844:

”Sentralt i vurderingen av hvor straffverdig forholdet er, blir da ikke bare hvor grove voldshandlingene er, men også mishandlingens varighet over tid, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmannen og offeret, og det at handlingene skjer skjult – i hjemmet, som skulle være et trygt sted. Den frykten for vold – følelsen av å leve i et trusselregime – som blir skapt, kan oppleves som langt verre enn de enkelte voldshandlingene.”¹⁶⁵

Videre ble det uttalt i Rt. 2004 s. 1556, avsnitt 14, at straffutmålingen ikke bør brytes ned på hvert enkelt tilfelle av mishandling, man bør heller betrakte de ulike mishandlingstilfellene under ett. Slik jeg ser det, vil en slik samlet vurdering være med på å fange opp kompleksiteten og helheten ved mishandlingen, som nettopp må synes å være en av begrunnelsene for å ha et eget straffebud som regulerer denne typen forbrytelser.

¹⁶³ Nærmere forklart under kapittel 4.3.1.

¹⁶⁴ Prop. 97 L (2009–2010) s. 31.

¹⁶⁵ Rt. 2004 s. 844 avsnitt 13.

Straffenivået for § 219 blir nærmere kommentert under sammenligningen av rettspraksis nedenfor.

4.3 Sammenligning av rettspraksis

Har rettspraksis hatt en tilsvarende økning i straffutmålingen som det lovgiver har gitt ønsket om etter lovendringen som trådte i kraft i 2006? Dette er problemstillingen jeg vil fokusere på i dette kapitlet.

4.3.1 Bemerkninger til sammenligningen av rettspraksis

Som tidligere nevnt ble det foretatt en økning i strafferammen i § 219 første ledd både ved lovendringen i 2006 og i 2010.¹⁶⁶ Strafferammen ble ved begge anledninger økt med ett år. Ettersom den siste lovendringen trådte i kraft for bare litt over ett år siden, foreligger det lite rettspraksis som tar for seg mishandling i nære relasjoner etter denne lovendringen. Dette gjelder særlig praksis fra Høyesterett. Jeg anser det derfor mest hensiktsmessig å fokusere på lovendringen som trådte i kraft 1. januar 2006.

Utfordringer ved sammenligningen av rettspraksis

Ved sammenligningen av rettspraksis før og etter lovendringen i 2006 har jeg møtt på enkelte utfordringer. Det er for det første vanskelig å sammenligne saker i rettsapparatet, hver enkelt sak må bedømmes konkret. Ingen tilfeller er identiske. Det gjelder intet unntak for saker om familievold. Som det fremgår av forarbeidene, kan ulike saksforhold innen denne typen vold ha høyst ulik karakter og kompleksitet.¹⁶⁷

En annen utfordring i forbindelse med sammenligning av ulike saker som omhandler strl. § 219, er adgangen til å pådømme forholdet i konkurrans med andre bestemmelser. Frem til

¹⁶⁶ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 41 og Prop. 97 L (2009–2010) s. 31.

¹⁶⁷ Prop. 97 L (2009–2010) s. 30.

lovendringen i 2006 ble § 219 i stor grad benyttet i konkurrans med andre lovbestemmelser, spesielt de øvrige voldsbestemmelsene. Departementet bestemte ved lovendringen i 2006 at § 219 heretter, som utgangspunkt, ikke skulle benyttes i konkurrans med andre bestemmelser, med unntak for § 231.¹⁶⁸ Begrunnelsen for dette var at lovgiver forutsatte at en egen bestemmelse ville fange opp både helheten og kompleksiteten i denne typen voldssaker.¹⁶⁹ Dette innebærer at en del av dommene, som gjelder handlinger begått før 1. januar 2006, gjerne pådømmer forholdet i konkurrans med andre bestemmelser. På bakgrunn av strl. § 62 vil det at forholdet er pådømt i konkurrans med andre bestemmelser, kunne påvirke straffutmålingen i den konkrete sak og dermed vanskeliggjøre sammenligning med saker som kun er pådømt etter § 219.

Slik jeg ser det, gjelder dette først og fremst saker som behandler strl. § 219 i konkurrans med de øvrige voldsbestemmelsene. Strl. § 219 benyttes fremdeles i konkurrans med andre lovbestemmelser. Begrunnelsen for dette er nok § 219 ikke fanger opp alle sidene ved det ulovlige forholdet dersom det ikke kun er snakk om vold. Det fremgår av forarbeidene at § 219 kan benyttes i konkurrans med andre bestemmelser dersom det er aktuelt å benytte seg av bestemmelser som har en høyere strafferamme.¹⁷⁰

Eksempler på dommer hvor tiltalte, etter lovendringene, har blitt dømt for overtredelse av § 219 i konkurrans med andre bestemmelser, finner vi blant annet i Rt. 2010 s. 124 og Rt. 2011 s. 1412.

I Rt. 2010 s. 124 ble en far dømt for overtredelse av strl. §§ 192, 195, 197 og 219, for å ha voldtatt og på annen måte forgrepet seg seksuelt på sine to døtre, og for å ha utøvet vold mot døtrene og deres yngre bror. I Rt. 2011 s. 1412 ble en mann dømt for overtredelse av strl. §§ 192 og 219 for å ha voldtatt og mishandlet ”noen i sin husstand”. I den sistnevnte dommen skilte imidlertid Høyesterett mellom de to bestemmelsene når det kom til

¹⁶⁸ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 46.

¹⁶⁹ Ibid s. 41.

¹⁷⁰ Ibid.

straffutmålingen. Disse to sakene ble pådømt i konkurrans med seksualbestemmelsene. Det kan etter dette synes noe merkelig at LA-2010-79789, som er nevnt under kapittel 3.6.2, ikke ble pådømt etter § 219 i konkurrans med § 192.

Begrunnelsen for at § 219 fremdeles pådømmes i konkurrans med blant annet seksualbestemmelsene, er at de to ulike typene bestemmelser forsøker å straffe ulike sider av handlingen, seksualbestemmelsene kan ta opp i seg elementer som ikke nødvendigvis er dekket av § 219.¹⁷¹ En annen årsak til at disse bestemmelsene fremdeles benyttes i konkurrans, er nok det at strafferammene i bestemmelsene om seksuallovbrudd er høyere enn strafferammene i § 219.

Når det gjelder eksempler på tilfeller hvor dagens § 219 har blitt pådømt i konkurrans med de øvrige voldsbestemmelsene, har jeg ikke funnet noen dommer hvor tiltalte har blitt dømt for overtredelse av § 219 i konkurrans med de øvrige voldsbestemmelsene mot samme fornærmede.

En annen utfordring ved sammenligning av rettspraksis har vært det at enkelte av dommene er veldig gamle, dette gjelder særlig dommer fra Høyesterett. Mye har forandret seg fra bestemmelsen første gang trådte i kraft i 1902, og frem til lovendringen i 2006. Jeg sikter da særlig til samfunnsforhold og ikke minst synet på kvinner.

Generelt om sammenligningen av rettspraksis i denne oppgaven

Når det gjelder sammenligningen av rettspraksis før og etter de ulike lovendringene, vil det beste være å skille mellom første og annet ledd, herunder den generelle lovbestemmelsen og saker som er straffskjerpene på grunn av grovheten. Problemet som dermed oppstår, er at det etter lovendringen som trådte i kraft i 2006, ikke foreligger så mange saker fra Høyesterett som omhandler § 219 første ledd. Det finnes således ikke så mange dommer som egner seg til sammenligning med hverandre. Etter lovendringen har det kommet betraktelig flere dommer hvor det ulovlige forholdet blir pådømt etter annet ledd enn

¹⁷¹ Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) s. 41.

tidligere. Hvorvidt grensen for straffskjerpelse har blitt forskjøvet ved lovendringene, er et uvisst, men spennende tema. Det kan synes som at saker om familievold lettere enn før blir pådømt etter annet ledd. Jeg kan ikke se at dette er nærmere kommentert i noen av rettskildene. Dette vil ikke bli nærmere behandlet.

Når det gjelder bestemmelsens annet ledd, har som nevnt strafferammen alltid vært fengsel inntil seks år.¹⁷² Dette skulle tilsi at det ikke er behov for å undersøke om det har skjedd noen økning innenfor den allerede fastsatte strafferammen. På den annen side ønsket lovgiver i 2006 en økning i normalstraffnivået for bestemmelsen.¹⁷³ Førstvoterende uttalte i Rt. 2011 s. 1412:

”Lovforarbeidene må imidlertid etter mitt syn forstås slik at det fortsatt var lovgivers mening at også straffenivået for overtredelse av § 219 andre ledd skal skjerpes, men da innenfor den videreførte strafferammen.”¹⁷⁴

Dette trekker i retning av at det kan være interessant å undersøke om det faktisk har skjedd en økning i straffutmålingen innenfor bestemmelsens annet ledd. Jeg har imidlertid valgt å avgrense oppgaven mot en sammenligning av bestemmelsens annet ledd i forhold til rettspraksis før og etter lovendringen i 2006. Begrunnelsen for dette valget er hovedsakelig fordi domstolene, før lovendringen i 2006, ikke benyttet seg noe særlig av den straffskjerpene delen av § 219 første ledd. Det ble i alle fall ikke uttrykkelig nevnt i dommene at den straffskjerpene delen av bestemmelsen ble anvendt. Forholdet ble isteden pådømt i konkurrans med andre bestemmelser, særlig strl. §§ 228 og 229. Eksempler på dette har vi blant annet i Rt. 1982 s. 718, hvor en 19 år gammel far ble dømt for to tilfeller av barnemishandling, hvor barnet døde ved det siste tilfellet. Forholdet ble pådømt etter strl. §§ 219 første ledd og 229 tredje straffalternativ. Et annet eksempel har vi i Rt. 1974 s.

¹⁷² Se den opprinnelige § 219 og dagens § 219.

¹⁷³ Prop. 97 L (2009–2010) s. 31.

¹⁷⁴ Rt. 2011 s. 1412, avsnitt 31.

1121. Tiltalte ble dømt for overtredelse av strl. §§ 192, 229, 222 og 219 for voldtekt og grov mishandling av sin kone.

Eksempler fra rettspraksis før lovendringene, hvor den straffskjerpene delen av bestemmelsen anvendes, har vi i saker om barnemishandling med døden til følge, herunder Rt. 1973 s. 911, og Rt. 1985 s. 696. Da de fleste dommene etter lovendringen i 2006 som anvender annet ledd, omhandler langvarig kone- og/eller familiemishandling, vil det være vanskelig å sammenligne disse forskjellige typene voldssaker med hverandre. Det må eventuelt tas flere forbehold i vurderingen, og konklusjonen vil antagelig bli høyst usikker.

4.3.2 Sammenligning av Høyesteretts praksis

Jeg vil i dette kapitlet foreta en sammenligning av rettspraksis før og etter lovendringen som trådte i kraft 1. januar 2006. Ettersom jeg har avgrenset oppgaven mot en sammenligning av rettspraksis som anvender § 219 annet ledd, vil jeg her kun ta for meg dommer angående § 219 første ledd.

Jeg har forsøkt å sammenligne dommer som har et mest mulig likt innhold, så langt dette er mulig. I tillegg til sammenligningen av dommer vil jeg nevne noen eksempler på dommer med strengere og mildere straffutmåling enn det som normalt utmåles av straff. Til slutt vil jeg si noe om straffenivået for denne typen voldslovbrudd.

Sammenligning av dommer fra Høyesterett

I Rt. 2005 s. 929 ble en mann dømt til fengsel i ett år for overtredelse av § 219 første ledd. Vedkommende hadde, ved minst seks anledninger, utøvet vold overfor sin samboer i en periode på ca. tre og et halvt år. Ved en anledning slo tiltalte sin samboer med flat hånd i ansiktet, og dro henne etter håret slik at noe av håret falt av. En annen gang tvang tiltalte sin samboer til å forlate leiligheten deres midt på natten. Samboeren var på dette tidspunkt gravid med deres felles barn. Ved andre anledninger utøvet han vold mot sin samboer ved blant annet å slå henne kraftig i ansiktet med knyttet hånd, ta kvelertak på henne for så å legge en pute over ansiktet hennes slik at hun fikk vansker med å puste. Denne saken kan

sammenlignes med Rt. 2011 s. 1403. Den sistnevnte saken er noe grovere enn Rt. 2005 s. 929, til gjengjeld har den to måneder lenger fengselsstraff.

I Rt. 2011 s. 1403 ble en mann dømt til ett år og to måneders fengsel for overtredelse av § 219 første ledd. Enkelte av voldshandlingene fant sted før lovendringen i 2006, noe som ble ansett å være et formildende forhold ved straffutmålingen. Tiltalte hadde utøvet vold både mot sin samboer og sin datter. Voldshandlingene ble sett på som ett samlet forhold på tross av at det var to fornærmede. Tiltalte truet ved en anledning sin samboer med kniv rettet mot hennes mage, ved en annen anledning presset han henne mot gulvet, tok tak i håret hennes og dunket hodet hennes to ganger i gulvet. Tiltalte hadde ved flere anledninger truet sin samboer med å ta livet av henne om hun fortalt noen om volden, sparket henne, slått henne osv. Når det gjelder datteren hadde tiltalte ved flere anledninger slått henne over hånda, brukt truende ord og en gang ristet henne opp etter veggen. Ved en annen anledning kastet han sukkerbiter på sin datter, dette var smertefullt for henne.

Slik jeg ser forholdene i de to sakene, er den sistnevnte noe grovere enn den førstnevnte idet mishandlingen pågikk over en lengre periode, var utøvet overfor to fornærmede, og de enkelte hendelsene var karakteristisk noe grovere enn i 2005-saken. Likevel ble tiltalte kun idømt to måneder lenger fengselsstraff enn i 2005-saken. Dette indikerer at det ikke har forekommet noen økning i straffutmålingen etter lovendringene. På den annen side stammet som nevnt enkelte av handlingene i 2011-saken fra hendelser før lovendringen, noe Høyesterett la vekt på ved straffutmålingen. Det er således noe uklart hvorvidt en sammenligning av disse to sakene trekker i retning av at det har skjedd en økning i straffutmålingen eller ikke. Det at straffen i 2011-saken er to måneder lenger og det at enkelte av handlingene skulle straffes etter den gamle strafferammen kan kanskje likevel trekke i retning av at det har skjedd en økning.

Et annet eksempel finner vi hvis vi sammenligner Rt. 1964 s. 1368 og Rt. 2011 s. 34. I Rt. 1964 s. 1368 ble en stemor dømt til ett års fengsel for overtredelse av strl. § 219 første ledd første straffalternativ. Tiltalte hadde mishandlet sin stedatter ved en rekke anledninger når

hennes samboer, faren til jenta, var bortreist i forbindelse med jobb. Mishandlingen fant sted over en periode på ca. to og et halvt år med opphold i sommerhalvårene når faren var hjemme fra arbeid. Tiltalte ble funnet skyldig i minst ti hendelser av mishandling mot stedatteren. Mishandlingen bestod blant annet i slag mot kroppen, ved en rekke anledninger spark på leggen, slag med lærrem, trusler om å drepe, en rekke slag på hånden med en suppeskje, trussel om å hugge av henne hendene, slag i hodet med en stålsleiv osv. Ved en anledning tok tiltalte med seg stedatteren inn i skogen, truet henne til å blotte bak og rygg for så å påføre stedatteren en rekke kraftige slag med lærremmen, slik at det dannet seg striper i huden på stedatteren. Mishandlingen ved denne anledning pågikk i ca. en time.

I Rt. 2011 s. 34 ble en far dømt til fengsel i ett år for overtredelse av strl. § 219 første ledd. Retten fant det bevist at faren, ved fire tilfeller, hadde utøvet vold mot sin sønn. Ett av tilfellene ble ansett for å være grovt, nemlig hendelsen hvor tiltalte slo sønnen i pannen med en lampett eller lignende, samt surret en ledning rundt halsen hans og strammet til slik at sønnen trodde at han skulle bli kvalt. De andre tilfellene av mishandling bestod blant annet i at faren en gang slo sønnen med et belte på benet slik at han måtte på legevakten, og en annen gang utøvet vold mot sønnen i form av slag eller lignende. Begrunnelsen for at straffen ikke ble satt høyere, eller at forholdet ikke ble pådømt etter annet ledd, var at handlingene fremstod som enkelthandlinger. Retten fant det dermed ikke sannsynlig at det hadde dannet seg et mønster av vedvarende og gjentakende mishandling.

Hvis man sammenligner Rt. 2011 s. 34 med dommen fra Rt. 1964 s. 1368, fikk de tiltalte nøyaktig den samme straffen, fengsel i ett år. Imidlertid kan jeg ikke se at graden av mishandlingen er den samme. I Rt. 2011 s. 34 ble faren funnet skyldig i kun fire tilfeller av mishandling over en periode på litt over ett år, det hadde ikke dannet seg et mønster av vedvarende og gjentakende mishandling. I Rt. 1964 s. 1368 ble stemoren funnet skyldig i minst ti hendelser av mishandling mot stedatteren som hadde funnet sted over en periode på ca. to og et halv år. Slik jeg ser det, fremstår de ulike tilfellene av mishandling i Rt. 1964 s. 1368 som, samlet sett, langt verre og mer pinefulle enn de fire mishandlingstilfellene som ble funnet bevist i Rt. 2011 s. 34. Disse to dommene gir således, på tross av at straffen

er den samme, et uttrykk for at det har skjedd en økning i straffutmålingen i saker som omhandler mishandling i nære relasjoner ettersom det ene forholdet må anses grovere enn det andre.

Dommen fra 1964 er gammel. Et spørsmål som dermed melder seg, er om det har skjedd en økning i straffutmålingen før lovendringen som trådte i kraft i 2006. Det at strl. § 219 ofte ble pådømt i konkurrans med andre bestemmelser, at bruken av bestemmelsen var av mer tilfeldig karakter, og det at sakene er svært forskjellige, gjør det vanskelig å si noe konkret om dette. Etter en gjennomgang av rettspraksis kan jeg ikke se at det uttrykkelig har skjedd noen slik endring i straffutmålingen. Jeg kan heller ikke se at retten har nevnt noe spesifikt om en slik endring. Imidlertid utarbeidet Regjeringen i 2000–2003 en handlingsplan: *Vold mot kvinner*.¹⁷⁵ Handlingsplanen fremmer en rekke tiltak som skal sikre et økt samarbeid i de enkelte kommunene og statens arbeid for på denne måten å sikre den enkelte borgers hverdag.¹⁷⁶

*”En effektiv utnyttelse av eksisterende strafferammer gjør det i utgangspunktet mulig for rettsvesenet å fastsette adekvate straffer, dvs. straffer som sikrer straffenes preventive formål og samtidig er i overensstemmelse med samfunnets generelle rettsfølelse. Det tas derfor ikke initiativ til en utvidelse av strafferammene i denne planen. Det er imidlertid viktig at politi og rettsvesen til enhver tid er bevisst på og bruker de muligheter som eksisterer innen gjeldende lovverk”.*¹⁷⁷

Dette kan etter min mening trekke i retning av at regjeringen ønsket en økning i straffutmålingen innenfor den allerede fastsatte strafferammen på to år. På den annen side er det mange år mellom bestemmelsens opprinnelse og tidspunktet for utarbeidelsen av handlingsplanen. Handlingsplanen ble i tillegg utarbeidet rett før lovendringene i 2006, noe

¹⁷⁵ Justis- og beredskapsdepartementet (2000–2003).

¹⁷⁶ Ibid, forord.

¹⁷⁷ Ibid, punkt 9.2.2.

som kan tale for at det ikke har rukket å skje noen endring i straffutmålingen. Hvorvidt det faktisk har skjedd noen endring i straffutmålingen frem til lovendringen i 2006, er det som sagt vanskelig å si noe om, men slik jeg tolker dommene har det ikke skjedd en nevneverdig økning i straffutmålingen før lovendringen i 2006.

Et eksempel som taler for at det ikke har skjedd en nevneverdig økning i straffutmålingen fra 1964 og frem til 2006, har vi i Rt. 2007 s. 1537, som gjaldt mishandling foretatt før lovendringen i 2006. Saken gjelder mishandling av samboer og ikke barnemishandling, men omfatter likevel en sammenlignbar type voldsbruk. Tiltalte ble idømt en straff på ett års fengsel for mishandling av sin samboer over en periode på flere år. Det ble funnet bevist at tiltalte ved flere anledninger kløp, skubbet, slo sin samboer med flat hånd i ansiktet, kastet snus i øynene hennes, kneblet henne, og/eller tok kvelertak på henne, og generelt oppført seg truende og kontrollerende overfor henne. Tiltalte hadde ved flere anledninger skreket høyt og tvunget fornærmede til å gjøre det han bestemte. Ved en anledning holdt tiltalte begge hendene sine rundt halsen på fornærmede og uttalte at ”nå kveler jeg deg”. Dette grepet holdt han i flere minutter til hun mistet bevisstheten. Da fornærmede kom til seg selv igjen, lå hun alene på gulvet. Tiltalte satte i tillegg begrensninger for fornærmedes bevegelsesfrihet og hvem hun skulle få lov til å besøke eller motta besøk fra. Fornærmede har fått problemer med hørselen etter all skrikingen. Jeg kan ikke se at forholdet i Rt. 1964 1368 er noe særlig grovere enn saken fra 2007, tvert imot synes den sistnevnte saken å være grovest av de to. Straffutmålingen i de to sakene trekker således i retning av at det ikke har skjedd noen økning i straffutmålingen i tiden før lovendringen i 2006. Rt. 1964 s. 1368 kan dermed, slik jeg ser det, benyttes til sammenligning med Rt. 2011 s. 34.

Rt. 2007 s. 1537 kan, sammenlignet med Rt. 2011 s. 34, tas til inntekt for at det har skjedd en økning i straffutmålingen etter lovendringene i 2006. Etter min mening må saksforholdet i Rt. 2007 s. 1537 anses å være grovere enn Rt. 2011 s. 34 på tross av at begge dommene har en straffutmåling på ett års fengsel.

Eksempler på dommer hvor Høyesterett har idømt lang fengselsstraff før lovendringen i 2006

Det finnes naturligvis også eksempler på at Høyesterett har idømt langt strengere straffer, men dette synes å gjelde for de meget grove og langvarige voldssakene.

Eksempler på dommer hvor Høyesterett, før lovendringen, idømte lange fengselsstraffer, vil være Rt. 1974 s. 1121 og Rt. 2004 s. 844. Begge sakene er imidlertid pådømt i konkurrans med flere bestemmelser i tillegg til § 219.

I Rt. 1974 s. 1121 ble tiltalte idømt fem års fengsel og fem års sikring for voldtekt og grov mishandling av sin ektefelle over en periode på flere år, jf. strl. §§ 192, 219, 222 og 229. Saken ble ansett å være meget grov. Mishandlingen bestod blant annet i at tiltalte ved en anledning bandt sin hustru fast i sengen slik at bena sprikte for deretter å slå henne i skrittet med en lærrem. Fornærmede klarte verken å sitte eller gå på 14 dager. Ved en annen anledning presset tiltalte sin hustru opp etter veggen, slo henne i ansiktet til hun mistet bevisstheten, deretter slapp han taket slik at fornærmede falt over en oljekamin. Ved en annen anledning presset tiltalte en flaske inn i fornærmedes kjønnsorgan, for deretter å slå flasken lenger inn slik at fornærmede begynte å blø fra kjønnsorganet.

I Rt. 2004 s. 844 ble ikke forholdet pådømt etter strl. § 219, men etter §§ 227, 228, 229, jf. 232. Det er likevel ingen tvil om at forholdet gjelder vold i nære relasjoner. Tiltalte hadde over en periode på fem år slått, sparket og dyttet sin kone, samt slått sin 14 år gamle datter. Ved en anledning fant volden sted flere dager i strekk. Ved et annet tilfelle ble hun kastet ut av en bil, og ble dermed påført slag mot hodet. Tiltalte ble idømt en straff på to år og tre måneder.

Eksempler på dommer hvor Høyesterett har idømt lav fengselsstraff før lovendringen i 2006

Det fremgår av forarbeidene til lovendringene i 2010 at lovgiver mener at straffenivået, både før og etter de tidligere lovendringene, lå i det nedre sjiktet av bestemmelsens strafferammer.¹⁷⁸ Eksempler på at straffutmålingen var lav før lovendringen i 2006, har vi blant annet i Rt. 1990 s. 728, Rt. 1991 s. 274 og Rt. 2004 s. 959.

I Rt. 1990 s. 728 ble en mann dømt til 90 dagers ubetinget fengsel for overtredelse av strl. §§ 219 første ledd første straffalternativ, 228 første ledd og 227. Vedkommende hadde blant annet slått, sparket, lugget og tatt kvelertak på sin samboer, samt uttalt at han skulle drepe henne. Retten mente at det dreide seg om til dels grov vold over en viss tid.

I Rt. 1991 s. 274 ble tiltalte dømt til ti måneders ubetinget fengsel for overtredelse av § 219 første ledd. Tiltalte hadde over lengre tid grovt krenket kona og tre mindreårige barn ved mishandling og trusler. Mishandlingen bestod blant annet i spark og slag mot ansikt, hode og kropp, både med flat og knyttet neve, og av og til med gjenstander som livrem, støvler, stenger og kvister. Tiltalte fremsatte til tider trusler mot kona som var av til dels alvorlig art.

I Rt. 2004 s. 955 ble tiltalte dømt til 120 dagers ubetinget fengsel for overtredelse av § 219. Faren hadde i oppdragende hensikt lugget, kløpet og med flat hånd slått sine to sønner og en stesønn over en periode på ca. 13 år. En noe formildende omstendighet var at de to tvillingsønnene fikk diagnosen ADHD, noe som kunne antas å medføre utfordringer i forhold til grensesetting av guttenes adferd.

¹⁷⁸ Prop. 97 L (2009–2010) s. 30.

Høyesteretts uttalelser om lovendringene

Høyesterett har ved flere anledninger gitt uttrykk for at man, ved straffutmålingen, må ha i tankene at lovgiver har ønsket en økning i straffutmålingen i saker om mishandling i nære relasjoner. Dette er et moment som trekker i retning av at det faktisk har skjedd en økning i straffutmålingen siden lovendringen som trådte i kraft i 2006. Eksempler på dommer hvor dette har vært tilfellet, har vi blant annet i Rt. 2010 s. 129 og Rt. 2011 s. 1403.

I Rt. 2010 s. 129 uttalte førstvoterende i avsnitt 15 og 24 at *"Siden det ved lovendringen har vært en klar målsetting å skjerpe straffen for familievold, finner jeg at dommer som vedrører straffeloven § 219, og som gjelder forhold fra tiden før 1. januar 2006, bare kan ha begrenset veiledning ved straffutmålingen. [...] Med det klare signalet fra lovgiver om skjerping av straffen for familievold, er jeg kommet til at lagmannsrettens straff på fengsel i to år bør bli stående"*. Saken gjaldt imidlertid § 219 annet ledd, men slik jeg forstår det første utsagnet, gjelder dette generelt for hele bestemmelsen.

I Rt. 2011 s. 1403 uttales det i avsnitt 35: *"Ein del av handlingane ligg i tid før endringa av straffelova § 219 første ledd, som skjedde med verknad fra 1. januar 2006. Ved denne lovendringa vart mellom anna straffa skjerpa for handlingar etter denne datoen."*

Straffenivået før lovendringen i 2006

Etter en gjennomgang av rettspraksis sitter jeg igjen med et inntrykk av at de fleste familievoldssakene, før lovendringen i 2006, sjeldent ble idømt fengsel i mer enn ett år. Det vanligste før lovendringen i 2006 synes nok å være at gjennomsnitts grove saksforhold etter § 219 ble idømt en straff på rundt fem til ni måneder fengsel. Straffenivået synes å ligge i det nedre sjiktet av bestemmelsens strafferammer.

Et eksempel på en typisk straffutmåling fra før lovendringen i 2006 har vi i Rt. 2005 s. 938. Tiltalte ble dømt til ubetinget fengsel i fem måneder for mishandling av adoptivdatteren. Mishandlingen pågikk over en periode på tolv år. Tiltalte hadde ved en rekke anledninger kjefet på B og kommet med nedsettende uttalelser. Videre bestod mishandlingen av slag

med flat hånd mot ansiktet ved flere anledninger. En gang slengte A fornærmede bortover gulvet slik at en blomsterpote knuste, B ble ved denne hendelsen påført to kutt i fjeset. Da fornærmede var 15 år, påførte A henne kraftige slag i ansiktet med knyttet hånd, hun begynte å blø neseblod. Ved samme anledning tok han kvelertak på henne slik at hun fikk blåmerker på halsen.

Straffenivået etter lovendringen i 2006

Etter lovendringen i 2006 synes flertallet av familievoldssakene etter § 219 første ledd å ligge på en straff på ett år eller mer. Det er kun de mindre alvorlige sakene som blir idømt en straff på under ett års fengsel. Sett i sammenheng med straffutmålingen, herunder straffenivået, før lovendringen, synes dette å være et moment som trekker i retning av at det har skjedd en økning i straffutmålingen for denne typen saker etter lovendringen i 2006. Straffenivået etter lovendringene synes imidlertid fremdeles å ligge i det nedre sjiktet av hva som lovlig kan utmåles av straff.

Oppsummering av Høyesteretts praksis

Bildet av høyesterettspraksis er noe varierende og uklart. Dette skyldes hovedsakelig at det finnes få høyesterettsdommer etter lovendringen i 2006, og at straffutmålingen og mishandlingen er veldig varierende. Det at enkelte av dommene er gamle, er også en medvirkende faktor. Jeg heller likevel mot at det har skjedd en økning i straffutmålingen siden lovendringen i 2006. På grunn av det lille utvalget av høyesterettsdommer etter lovendringen i 2006, og det at straffutmålingen er noe ujevn, anser jeg det som viktig å se hen til lagmannsrettspraksis.

4.3.3 Sammenligning av lagmannsrettspraksis

Jeg vil i dette kapittelet foreta en sammenligning av lagmannsrettspraksis før og etter lovendringen i 2006.

Et eksempel som taler for at det har skjedd en økning i straffutmålingen etter lovendringen i 2006, har vi i LH-2005-56511, som gjelder mishandling som fant sted før lovendringen, og LB-2011-18038 som gjelder mishandling etter lovendringen.

I LH-2005-56511 ble en stefar dømt til 90 dagers fengsel for mishandling av tre stebarn, to jenter og en gutt, over en periode på fire år, jf. § 219. Det var gutten C som fikk gjennomgå mest. Retten la til grunn at tiltalte ved flere anledninger hadde slått C både på kroppen og i ansiktet, herunder både med flat og knyttet neve. Slagene var tunge og lette om hverandre. Ved en anledning begynte C å blø neseblod som følge av slagene i ansiktet, en annen gang som følge av å bli slengt inn i veggen. Ved flere anledninger ble C sperret inne i et skap og under et skrivebord i flere timer. C ble flere ganger nektet mat selv om det fantes mat i huset. Enkelte dager fikk han bare frokost. Når det gjelder de to jentene, B og D, fant retten det bevist at de ved en anledning ble båret opp trappen av tiltalte ved at han kun holdt i T-skjortene deres. Denne hendelsen gjaldt også C. Barna ble med dette påført sår på halsen. Retten uttalte at det ved slik mishandling måtte reageres strengt. Denne saken kan sammenlignes med LB-2011-18038.

I LB-2011-18038 ble en far dømt til fengsel i seks måneder, hvorav 60 dager ble gjort betinget, for overtredelse av § 219 første ledd. Tiltalte hadde ved en anledning slått datteren tre-fire ganger med en sko i hodet, dyttet henne så hun falt, for deretter å sparke henne en gang i ryggen og en gang i siden. Hendelsen fant sted i barnehagen da fornærmede ikke ville være med hjem. Den yngre søsteren til fornærmede overvar hendelsen. Tiltalte hadde på vei til barnehagen fått vite at hans kone var skadet, og at hun var på vei til legevakten. Like etterpå ringte hans tolv år gamle sønn og lurte på om faren kunne forte seg hjem, fordi han stod ute i regnværet og frøs ettersom han ikke hadde nøkkel til leiligheten. Barnehagen var på vei til å stenge, og tiltalte fikk således beskjed av personalet om å forte seg.

Formildende omstendighet var at det var snakk om et engangstilfelle, ikke langvarig og systematisk mishandling.

Begge sakene gjelder mishandling av barn. Slik jeg ser det, må forholdet i LH-2005-56511 anses å være betydelig mer alvorlig enn forholdet i LB-2011-18038, idet det er snakk om gjentatt og langvarig mishandling over en periode på fire år. LB-2011-18038 gjaldt et engangstilfelle av mishandling hvor tiltalte var i en stressende situasjon idet kona var på legevakten og sønnen stod ute i regnet og frøs, noe som ble benyttet i formildende retning. En sammenligning av disse to dommene, LH-2005-56511 og LB-2011-18038, taler således for at det har skjedd en økning i straffutmålingen i denne typen saker.

Et annet eksempel som trekker i samme retning, finner vi dersom vi sammenligner LG-2006-182344, som gjaldt et saksforhold før lovendringene, og LE-2011-105939, som gjaldt mishandling etter lovendringene.

I LG-2006-182344 ble tiltalte dømt til åtte måneder fengsel for mishandling av samboeren over en periode på ca. tre år, jf. § 219 første ledd. Mishandlingen bestod blant annet i at tiltalte kastet gjenstander på fornærmede, stengte henne inne, skubbet, slo og sparket henne. Videre hadde han opptrådt truende og kontrollerende overfor fornærmede. Retten fant det bevist at tiltalte ved flere anledninger dyttet fornærmede ned i sofaen for deretter å sette seg oppå henne og holde henne fast der i over en time. Andre ganger hadde tiltalte dyttet fornærmede inn i veggen for deretter å slå og sparke henne på kroppen. Flere ganger hadde tiltalte tvunget fornærmede, fullt påkledd, inn i dusjen, for så å dusje henne med kaldt vann. Fornærmede hadde ved et tilfelle av sykdom kastet opp i toalettet, tiltalte hadde deretter dyttet fornærmedes hode ned i toalettskålen.

I LE-2011-105939 ble tiltalte dømt til ett års fengsel for mishandling av samboeren, jf. § 219 første ledd. Fire måneder av straffen ble gjort betinget på grunn av lang saksbehandlingstid. Mishandlingen hadde pågått over en periode på tre år. Mishandlingen bestod, i motsetning til LG-2006-182344, hovedsakelig av trusler mot samboeren. Truslene

gikk blant annet ut på at tiltalte skulle drepe fornærmede, herunder knekke nakken hennes og trekke ut tennene hennes. Ved ett tilfellet truet tiltalte med at han selv skulle utføre abort på fornærmede. I tillegg til truslene mishandlet tiltalte fornærmede ved å lugge henne, ta kvelertak på henne, spytte henne i ansiktet og komme med nedverdiggende uttalelser, herunder blant annet å kalle fornærmede for hore.

De to ovennevnte dommene omfatter begge mishandling av samboer over en treårsperiode. Mishandlingene er noe ulike idet LG-2006-182344 hovedsakelig dreier seg om fysisk mishandling, mens LE-2011-105939 for det meste dreier seg om trusler om bruk av vold, herunder psykisk mishandling. Truslene i LE-2011-105939 er imidlertid av grovere karakter enn voldsutøvelsen i LG-2006-182344. Dette kan gi en indikasjon på at det burde utmåles strengere straff i den nyeste dommen, noe som ble gjort. På den annen side er mishandlingen i den nyeste dommen stort sett av psykisk karakter, de groveste truslene har ikke blitt gjennomført. I LG-2006-182344 består, som sagt, mishandlingen for det meste av fysisk vold, fornærmede får gjentatte ganger kjenne volden direkte på kroppen. Jeg mener at dette trekker i retning av at saksforholdet i den eldste dommen er av grovere karakter enn LE-2011-105939, noe som igjen taler for av at denne saken burde hatt den strengeste straffutmålingen av de to nevnte saker. Likevel er det utmålt fire måneder strengere straff i LE-2011-105939.

Et siste eksempel jeg vil nevne, som taler for at det har skjedd en økning i straffutmålingen, finner vi dersom vi sammenligner LE-1997-694, som gjaldt mishandling før lovendringen i 2006, og LB-2009-62728 som gjaldt mishandling etter lovendringen.

I LE-1997-694 ble en 25 år gammel mann dømt til fengsel i 45 dager for overtredelse av strl. § 219 første ledd. Tiltalte hadde mishandlet sin samboer over en periode på ca. ett år. Mishandlingen bestod i at tiltalte gjentatte ganger kløp fornærmede, holdt fornærmede så hardt at det oppstod blåmerker, og slo og/eller fiket til sin samboer i ansiktet. Ved en anledning løsnet en av fornærmedes fortenner, og ved en annen anledning begynte fornærmede å blø neseblod. Den alvorligste hendelsen var når tiltalte ga fornærmede en

rekke slag i ansiktet. Fornærmede hadde omsorgen for barn under hele voldsperioden, og var i store deler av perioden gravid, retten anså dette som et straffskjerpene moment.

Et lignende saksforhold finner vi i LB-2009-62728. En mann ble dømt til fengsel i 90 dager for mishandling av ektefellen over en periode på åtte måneder. Mishandlingen bestod av slag mot fornærmedes ansikt og kropp, dytt i veggen, samt ved en anledning slag med et belte på overkroppen og bena. Tiltalte truet ved flere anledninger med å drepe fornærmede dersom hun gikk fra ham. Domfellelsen gjelder også overtredelse av besøksforbud mot samme fornærmede.

Begge de nevnte sakene har en straffutmålingen som ligger i det absolutt nederste sjiktet av strafferammen i § 219 første ledd. Den sistnevnte saken har dobbelt så høy straffutmåling som saken fra 1997. Dette trekker i retning av at det har skjedd en økning i straffutmålingen siden lovendringen i 2006. På den annen side omfatter LB-2009-62728 i tillegg til overtredelse av § 219 også overtredelse av strl. § 342 første ledd bokstav a, overtredelse av besøksforbud. Dette skulle tilsi en strengere straffutmåling enn om forholdet kun var pådømt etter § 219, jf. strl. § 62 første ledd. Et moment som trekker i motsatt retning, er det at voldsperioden i LF-1997-694 varte fire måneder lenger enn i LB-2009-62728, som igjen taler for en strengere straffutmåling i 1997-saken idet saksforholdet av den grunn blir å anse som grovere enn i saken fra 2009. I tillegg fremstår saksforholdet i 1997-saken, på tross av drapstruslene, som grovere enn i 2009-saken, idet fornærmede var gravid under store deler av perioden med mishandling, hun ble påført blåmerker, og en fortann løsnet.

Når det gjelder dommer fra lagmannsretten, har jeg ikke klart å finne eksempler på dommer som egner seg til sammenligning, som taler imot at det har skjedd en økning i straffutmålingen siden lovendringen som trådte i kraft i 2006. Dette er i seg selv et moment som muligens kan trekke i retning av at det har skjedd en økning i straffutmålingen i saker om vold i nære relasjoner etter lovendringen i 2006.

Straffenivå

Når det gjelder bestemmelsens straffutmåling i forhold til bestemmelsens strafferamme, synes det, som tidligere nevnt under kapittel 4.2.1, at straffene før lovendringen i 2006 som hovedregel lå på under ett års fengsel. Etter lovendringen i 2006 synes de fleste sakene om vold i nære relasjoner å ligge på en straff på ett år eller mer. Dersom man ser på sakene avsagt etter 2006 og frem til i dag, ser man at det innenfor dette tidsrommet har skjedd en ytterligere økning. De nyeste dommene, gjerne avsagt i 2011, har en betraktelig strengere straff enn saker avsagt i 2008/2009. Dette kommer nok av økningen i strafferammen i § 219 første ledd som trådte i kraft i 2010.

At straffene i dag ligger på rundt ett års fengsel eller mer, men lavere enn to år, tyder på at straffene fremdeles ligger i det nedre sjiktet av bestemmelsens strafferamme.

Oppsummering av sammenligningen av lagmannsrettspraksis

En sammenligning av lagmannsrettsdommer før og etter lovendringen i 2006 viser at det har skjedd en økning i straffutmålingen i denne typen voldssaker. Denne sammenligningen er mer troverdig enn sammenligningen av høyesterettsdommene idet det finnes mange flere saker avsagt etter lovendringen i 2006, og en sammenligning av dommene trekker, etter min mening, i all hovedsak i samme retning.

5 Oppsummering av straffutmålingen

Etter en gjennomgang av rettspraksis er inntrykket, som nevnt i kapittel 4.3.2 og 4.3.3, at det generelt har funnet sted en skjerping i straffutmålingen i saker om mishandling i nære relasjoner etter lovendringen som trådte i kraft 1. januar 2006. Særlig det at Høyesterett selv uttaler at man må ta i betraktning lovendringene de siste årene ved fastsettelse av straffen, taler for at det har skjedd en økning. I tillegg fremstår sammenligningen av lagmannsrettspraksis i all hovedsak å trekke i retning av at det har skjedd en økning i straffutmålingen siden 2006.

Det finnes imidlertid noen eksempler som kan tale mot dette synet, men slik jeg ser det, fremstår dette som unntak fra den generelle utviklingen. Det vil nok alltid finnes dommer som kan synes å ha en mild straffutmåling. Dette skyldes imidlertid ofte formildende omstendigheter i den enkelte sak, og taler nødvendigvis ikke imot at det har skjedd en økning i straffutmålingen. Det samme gjelder for dommer som kan synes å ha en streng straffutmåling.

Selv om det har skjedd en økning i straffutmålingen i saker om mishandling i nære relasjoner, ser det likevel ut til at straffutmålingen fremdeles ligger i det nedre sjiktet av hva som lovlig kan utmåles av straff etter strl. § 219. Dette var også lovgivers inntrykk, og dermed en av deres begrunnelse for økningen av straffenivået ved forarbeidene til lovendringene som trådte i kraft i 2010.¹⁷⁹ Etter en gjennomgang av straffutmålingen i rettspraksis, herunder dommer fra Høyesterett og lagmannsretten, synes det å være meget sjeldent at retten idømmer en straff som ligger opp mot den øvre grense av strafferammen

¹⁷⁹ Prop. 97 L (2009–2010) s. 30.

etter bestemmelsen. Som regel blir overtredelse av strl. § 219 første ledd idømt en straff på under halvparten av den fastsatte strafferammen som i dag er på fire år. Etter en gjennomgang av praksis synes gjennomsnittet av familievoldssakene å ligge på et straffenivå på noe i overkant av ett års ubetinget fengsel. Det at strafferammen for § 219 første ledd økes betraktelig i 2005-loven, jf. § 282, kan tyde på at lovgiver fremdeles mener at straffutmålingen er for lav, og dermed ønsker en høyere straffutmåling.

Selv om det har skjedd en økning i straffutmålingen, synes det ikke som at straffutmålingen har økt fullt så mye som lovendringene og forarbeidene skulle tilsi. Strafferammen har fordoblet seg siden før lovendringen i 2006. Jeg kan ikke se at straffenivået generelt har økt fullt så mye, men det er helt klart på god vei. At straffenivået ikke har økt like mye som strafferammen, kan nok, etter min mening, også være en av grunnene til at 2005-loven har økt strafferammen til seks års fengsel, jf. § 282. Dette er ikke nærmere kommentert i forarbeidene. Derimot fremgår det at lovgiver ønsket å heve strafferammene i §§ 282 og 283 slik at strafferammene blir noe strengere enn i de øvrige voldsbestemmelsene.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Ot.prp. nr 22 (2008–2009) s. 199.

6 Litteraturliste

6.1 Lover

- 1814 Kongeriget Norges Grundlov (Grunnloven) av 17. mai 1814
- 1902 Den Almindelige Borgerlige straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10
- 1981 Lov om barn og foreldre (barneloven) av 8. april 1981 nr. 7
- 1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25
- 1991 Lov om ekteskap (ekteskapsloven) av 4. juli 1991 nr. 47
- 2001 Kongelig resolusjon av 29. august 2001
- 2005 Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005 nr. 28

6.2 Konvensjoner

- EMK Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950
- CEDAW FNs konvensjon om kvinnewediskriminering

6.3 Forarbeider

- Norske forarbeider
 - NOU 2003: 31 Retten til et liv uten vold
 - Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (et eget straffebud mot vold i nære relasjoner)
 - Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

- Innst. O. nr. 106 (2002–2003) Innstilling frå justiskomiteen om lov om endringer i straffelova mv. (styrka innsats mot tvangsekteskap mv.)
 - Innst. O. nr. 72 (2004–2005) Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven)
 - Innst. 385 L (2010–2011) Innstilling fra justiskomiteen om endringar i straffeprosesslova mv. (etterforskningsplikt mv.)
 - Prop. 97 L (2009–2010) Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd)
 - Prop. 105 L (2010–2011) Endringar i straffeprosesslova mv. (etterforskningsplikt mv.)
- Svenske forarbeider:
 - SOU 1995: 60 Kvinnofrid

6.4 Dommer

- Høyesterettsdommer
 - Rt 1964 1368
 - Rt 1968 646
 - Rt 1973 442
 - Rt 1973 911
 - Rt 1974 1121
 - Rt 1982 718
 - Rt 1985 696
 - Rt 1990 728
 - Rt 1991 274
 - Rt 2004 844
 - Rt 2004 959
 - Rt 2004 1556
 - Rt 2005 929

- Rt 2005 938
- Rt 2007 1537
- Rt 2009 780
- Rt 2010 124
- Rt 2010 129
- Rt 2010 949
- Rt 2011 34
- Rt 2011 469
- Rt 2011 1403
- Rt 2011 1412
- Rt 2012 186

- Lagmannsrettsdommer

- LE-1997-694
- LH-2005-56511
- LG-2006-182344
- RG-2008-609
- LB-2009-62728
- LE-2009-195569
- LG-2009-176868
- LB-2009-100991
- RG-2009-868
- LA-2010-79789
- LB-2010-163757
- LB-2011-18038
- LE-2011-105939

6.5 Juridisk litteratur

- Andenæs, Johs. 5. utg. ved Matningsdal, Magnus og Rieber-Mohn, Georg Fredrik: *Alminnelig strafferett*, Oslo 2004
- Andenæs, Johs.: *Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene*, Oslo 2008, samlet utgave ved Kjell V. Andorsen
- Bratholm, Anders og Matningsdal, Magnus: *Straffeloven kommentarutgave anden del. Forbrytelser*, Oslo 1995
- Eckhoff, Torstein og Helgesen, Jan E.: *Rettskildelære*, 5. utgave, Oslo 2001
- Matningsdal, Magnus: *Norsk spesiell strafferett*, Oslo 2010
- Matningsdal, Magnus: *Kommentar til straffeloven*. Gyldendal rettsdata, Norsk lovkommentar nettversjon (29.01.2012)

6.6 Politiske uttalelser

- Justis- og beredskapsdepartementet: Regjeringens handlingsplan: ”Vold mot kvinner”.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/tema/kriminalitetsbekjempelse/vold-i-nare-relasjoner/handlingsplan-vold-mot-kvinner.html?id=217193> (31. mars 2012)